

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Andra kammaren.

Nr 15.

Onsdagen den 27 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 124, angående anslag till pressattachéer;

nr 110, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § 4 mom. förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m.;

nr 126, med förslag till lag om inlösen av vissa frälseräntor, m. m.;

nr 127, med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.;

nr 115, med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1935/1936;

nr 123, angående sänkning av pensionsåldern för distriktsveterinär med delaktighet i statens pensionsanstalt;

nr 125, angående grunder för pension till vissa tjänstemän, som i samband med statens övertagande av enskilda järnvägar eller bandelar övergått i statens järnvägars tjänst;

nr 129, angående förstärkning av sjunde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

nr 132, angående pensionsrätten för vissa f. d. rektorer vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4—6, första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 3.

Vidare föredrogs herr *Lithanders* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa spörsmål angående planerat upprättande av kronobrännerier eller en industrialisering av brännvinsbränningen; och blev ifrågavarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 3, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 3*, angående avlöningar vid beskickningar och konsulat. Personal å ordinarie och å extra stat m. m.; och anförde därvid:

Ang. avlöningar vid beskickningar och konsulat m. m.

Herr **Nylander**: Herr talman! Jag ber att till statsutskottet få framföra mitt tack för den välvilja och det intresse, som utskottet visat den av mig väckta motionen. Jag vill begagna detta tillfälle för att endast med ett par ord understryka den viktiga roll, som vår utrikesrepresentation numera spelar vid bekämpandet av alla de svårigheter, som möta vår export, och vilka ju nu tyvärr oftast äro av rent statlig karaktär, ett förhållande, som gör svårigheterna för den enskilde desto större. Om man i dessa dagar talar med representanter för exportindustrier, som ha affärer på de länder, jag har berört i min motion, finner man snart, vilket intresse man har för den här väckta frågan. Detta har också bl. a. från ledande industrihåll framförts i pressen. Jag vill framhålla, att man från detta håll ingalunda förbiser nödvändigheten av all sparsamhet med statens medel, men att man också anser, att under nu rådande förhållanden det här gäller en utgift som betalar sig. Jag ber därför att från denna plats få uttala den bestämda och vördsamma förhoppningen, att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag realiserar de av mig i motionen väckta och av utskottet så välvilligt upptagna förslagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Även jag har all anledning att uttala ett ord av erkänsla för utskottets behandling av denna huvudtitel. Utskottet har tillstyrkt bifall till de nu framställda förslagen angående utvidgning av vår utrikesrepresentation, förslag, som visserligen i huvudsak innefatta ett återställande av denna utrikesrepresentation, sådan den var före indragningarna för 2 år sedan. De vidare önskemål, som jag i huvudtiteln anmält, ha av utskottet mycket välvilligt upptagits till omnämnande. Därutöver har ju utskottet i anledning av herr Nylanders motion också med sympati berört frågan om ett ordnande av vår representation i främre orienten. Jag vill i anledning av motionärens anförande här bara säga, att även jag omfattar denna tanke med intresse och ämnar gå i författning om den prövning, som utskottet har avsett. Jag finner det självfallet, att vid denna prövning jämväl undersökas andra önskemål, som förefinnas beträffande vår utrikesrepresentation, ehuru väl de icke blivit föremål för någon behandling i motion vid denna riksdag.

Vad särskilt angår de länder, som äro nämnda i herr Nylanders motion, torde kunna sägas som allmänt omdöme, att den svenska exporten på dessa marknader under de sista åren vunnit en relativt stabil och växande avsättning. Sedan år 1930 och framförallt sedan år 1932 uppvisa så gott som samtliga de nämnda länderna en betydligt ökad varuomsättning i förhållande till Sverige. Framförallt äger detta sin giltighet beträffande Persien och Palestina. Importen från dessa länder har icke stigit i tillnärmelsevis samma grad som exporten, varför handelsutbytet med detta område av världen visat en utpräglad aktivitet. Jag nämner endast en siffra. Från Abessinien måste jag bortse, då handelsstatistiken inte tillåter att ge några speciella uppgifter därifrån. För de övriga länderna i främre orienten är utvecklingen markerad av följande tal. År 1930 hade vi en export på dessa länder till ett värde av 6.8

Ang. avlöningar vid beskickningar och konsulat m. m. (Forts.)
miljoner kronor, men år 1934 hade den siffran stigit till 17.2 miljoner kronor.

Nu bör det ju, då det gäller utvidningen av vår utrikesrepresentation och frågan om en mera omfattande sådan, även beaktas andra viktiga synpunkter vid sidan av det direkta behovet på den ena eller andra orten av en fastare eller bättre representation. Det får ju icke förbises, att det icke är posterna utan personerna, som utföra arbetet, och följaktligen måste även rekryteringsfrågan beaktas i detta sammanhang. Och även om denna fråga för tillfället kan finna en tillfredsställande lösning, så skall man icke förbise en annan omständighet, som gäller framtiden, och det är, att om man skapar en mycket bred överbyggnad av ministerposter, men denna breda överbyggnad vilar på ett smalt underlag i lägre grader, så kan detta vålla vissa svårigheter i framtiden. Men jag menar, att även om man tar dessa naturliga synpunkter med i räkningen, så finnes det mycket goda skäl för att tänka sig i den allra närmaste framtiden en förstärkning av vår representation i främre orienten. Särskilt är det, efter min mening, för framtiden ohållbart att låta Persien, med vilket land våra förbindelser på ett mycket glädjande sätt utvecklats under de sista åren, ligga kvar under beskickningen i Moskva. Jag räknar därför med, att förslag om självständig beskickning i Teheran skall kunna framläggas redan för nästkommande riksdag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8, angående Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:ts under punkten 14 av tredje huvudtiteln föreslagit riksdagen att för gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor.

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herr *Flyg m. fl.* väckt motion, nr 412, bland annat föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å den i ämnet väckta motionen, i vad den avsåge nu ifrågavarande ämne, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Flyg**: Herr talman! Den fråga, som riksdagen och andra kammaren nu ha att taga ställning till, nämligen frågan om anslag för täckande av omkostnaderna för medlemskapet i Nationernas förbund, har ju sitt ofrånkomliga sammanhang med den punkt, vilken kommer omedelbart efteråt på vår föredragningslista i dag, nämligen spörsmålet om utträde ur Nationernas förbund eller om medlemskapet överhuvud taget däri.

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.)

När vi i år återigen fört fram den motion, som nu föreligger till behandling, så ha vi ju i motiveringen till densamma hänvisat till vad som sagts vid tidigare tillfällen, då vi bragt samma fråga under riksdagens prövning. Jag skall därför icke, herr talman, i mitt anförande nu närmare gå in på vad vi vid de tidigare tillfällena ha sagt. Jag vill enbart ha med några ord framhållit, att det, som vi i detta fall sagt i vår motion, det anser jag vara riktigt. Det är ord, som kunna understrykas. De motiveringar för utträde ur Nationernas förbund, som tidigare framförts, anser jag alltså vara hållbara och riktiga och starka även i dag. Men under det år, som nu ligger bakom oss, ha dock vissa händelser inträffat, och jag vill särskilt understryka ett par händelser, som äro av den art, att man har anledning att ånyo och med större allvar taga upp den föreliggande frågan.

Det första jag syftar på är Saarfrågan och den svenska bataljonens ned-sändande dit. Jag är övertygad om, att denna åtgärd från regeringens sida på hemställen från vederbörande institutioner väckte en rätt stor uppmärksamhet här i landet, och — jag skulle också vilja säga det — väckte även mycket stor och berättigad betänksamhet. När riksdagen diskuterar frågan om nytt anslag till Nationernas förbund och därmed även avgör frågan om fortsatt medlemskap eller ej, så kunna vi ju säga, att vi befinna oss i den lyckliga situationen, att denna svenska trupp har återvänt hit igen, utan att expeditionen medfört några som helst konsekvenser av allvarlig och tråkig karaktär. Men vi skulle mycket väl ha kunnat, då vi samlats till denna riksdag, ha blivit ställda inför en situation av helt annan art. Ingen kunde förutse, vad som skulle ske där nere i det omstridda området. Och enbart den motivering, som förelåg för de utländska truppers dithämtande, i vilken det sades, att orsaken var ordningens garanterande, eller med andra ord att trupperna skulle vara ett slags ordningsvakt, under vilkens överinseende den mycket omstridda och omdiskuterade omröstningen skulle äga rum, enbart den motiveringen visar, att vi med denna truppsändning för Sverige vidkommande engagerade oss på ett område på sådant sätt, att man kan tala om ett engagemang i militärt avseende. Det är kanske det märkligaste tillfället i Nationernas förbunds historia för Sveriges vidkommande, ty här har Sverige framträtt och åtagit sig förpliktelser, vilka medfölja medlemskapet. Och vi kunna säga, att det beror inte på regeringens klokhet och inte heller på att den besitter någon särskild skicklighet, utan det beror enbart på tur, att den situation, som i dag är, inte är av annorlunda beskaffenhet, så att vi i detta moment kanske vore inblandade i något, med vilket vi ingenting som helst ha att skaffa. Det uppgavs — jag säger det här, därför att jag ser, att hans excellens utrikesministern är närvarande — att de danska och norska regeringarna avböjde att vara med i den där Nationernas förbunds speciellt utvalda poliskår. Det uppgavs vidare — i vad mån det är riktigt, vet jag inte heller — att England satte synnerligen stort värde på, att Sverige sände sin vakt. Och det uppgavs för det tredje, att Holland t. o. m. satte detta som ett villkor för sitt deltagande. Jag nämner det därför, att vi därmed komma in på vissa andra problem, vilka ha sitt givna sammanhang med medlemskapet i Nationernas förbund.

Det är inte så, att Nationernas förbund är ett sällskap av idealistiska, gent emot varandra vänskapliga stater, som inga som helst biavsikter, inga som helst spekulationer hysa gent emot varandra, utan det är tvärtom en central, en sammanslutning, där vissa stormaktsgrupper bedriva en målmedveten politik, en politik, herr talman, som under de senaste åren tagit sig uttryck i en energisk strävan att knyta allianser runt omkring i Europa, att, med andra ord, svetsa samman vissa block och grupper.

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.)

När hans excellens utrikesministern för ett par månader sedan överraskade landet och det svenska folket med att i Uppsala tala om de utrikespolitiska problemen, fällde han inledningsvis några ord, som jag fäste mig vid, och mot vilka jag ingen invändning har att göra. Han hävdade, att det vore önskvärt, att vi i Sverige komme underfund med, att vi inte längre vore en oas vid sidan av den övriga världen, utan vi skulle bli medvetna om — förklarade herr Sandler — att vi vore med i det internationella sammanhanget. Jag tror, att det är mycket nyttigt, att detta säges ifrån från den posten och från den man, som vid detta tillfälle sade detta. Jag tror emellertid, att detta icke är någon nyhet för dagen. Vi ha nog varit med rätt länge i detta internationella sammanhang. Men frågan är då, herr talman, på vilket sätt vi äro med. Och den frågan har man anledning att ställa just i samband med Saaromröstningen och truppsändningen dit ner, ty den frågan har ett ofrånkomligt sammanhang med vad som här skedde. Jag vill ha sagt beträffande denna händelse, att vi för vårt vidkommande hävda, att Sveriges arbetande folk, Sveriges arbetarklass och det arbetande folket i dess bredaste bemärkelse har intet som helst intresse av ett dylikt engagemang, som här företogs under Nationernas förbunds skydd i Saarområdet med alla de risker och konsekvenser, som detta engagemang hade kunnat medföra. Jag skall inte vidare yttra mig om den saken, men jag menar, att enbart den vissheten, som kammaren och riksdagen nu ha, att dylikt kan återupprepas, att en dylik händelse på nytt kan inträffa och ett dylikt engagemang på nytt få göras såsom en följd av medlemskapet i Nationernas förbund, talar för, att vi i dag böra intaga en annan ståndpunkt till det föreliggande problemet än vad kammarens majoritet tidigare gjort.

Den andra frågan, herr talman, som jag ber att få fästa uppmärksamheten vid, är den utbrutna konflikten mellan Italien och Abessinien. Jag skall icke gå in i några detaljer rörande denna händelse eller vad där utspelas, utan endast fästa kammarens uppmärksamhet på att vad vi där återuppleva är för Italiens vidkommande en liknande händelse och en liknande handling, som tidigare begicks av Japan gent emot Kina. Det är en medlem av Nationernas förbund, som med våld och trupper pressar en annan medlem, en mindre medlem, och en svagare rustad medlem, men dock en medlem, som beträffande kvalifikationerna att kunna göra sig gällande, även om medlemmen befinner sig i Afrika, har jämförlig karaktär med medlemmen Sverige. Vi se, hur en dominerande makt i Nationernas förbund utan att använda sig av det underbara instrument för lösande av mellanfolkliga frågor, som Nationernas förbund ju skall vara, utan att höra sig för i Genève med där sittande sekretariat vidtager åtgärder mot en annan medlem, sänder över trupper, flygmaskiner och generalstabschef, med andra ord utan vidare organiserar kriget. I varje fall inger Italien härigenom den andra parten klart medvetande om att det förbereder krigiska åtgärder för att framtvinga genomförandet av de önskemål man har gent emot den andra parten. Det som där utspelas är ingenting nytt, det ingår såsom en naturlig del av den mellanfolkliga politiken i kapitalismens värld. Det ingår såsom en karakteristisk del av det sätt, på vilket de stora kapitalistiska makterna älska, bruka och komma att uppträda gent emot svagare och mindre makter. Den situationen gäller i dag länder i fjärran områden, i Afrika, länder som äro av annan karaktär än Sverige. Men den situationen kan vara vår situation, och vi se i denna stund vilken nytta vi ha av detta medlemskap, kostande 700.000 kronor om året, och alltså av de många utfästelser man gjort beträffande detta medlemskap. Och, herr talman, vad ha de tongivande makterna i Nationernas förbund vid sidan av Italien haft att säga? Vad har man gjort från Paris, vad har man gjort —

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.) jag vänder mig särskilt till hans excellens utrikesministern — från London, dessa två centra för »världsfreden» i närvarande stund? Där har man låtit Abessinien minister förstå, att Abessinien icke skall räkna med Nationernas förbunds ingripande, under det att man låtit Italiens minister förstå, att man hoppas, att Italien skall kunna förverkliga sina önskemål och utöva sina påtryckningar utan blodsutgjutelse. Det är vad de dominerande makterna i Nationernas förbund gjort, och sedan vill man, herr talman, påstå i fortsättningen, att de tongivande makterna äro makter, som äro medlemmar av Nationernas förbund för att där spela sin roll i fredens intresse. Jag tillåter mig, herr talman, säga, att det resonemanget är numera så ihåligt, så till den grad sönderslaget och sönderrispat av verkligheten, att det är förvånansvärt, att folk med sunt förnuft vill använda sig av ett dylikt resonemang i fortsättningen. Jag vill ha sagt, att båda två händelserna, som äro aktuella, och särskilt den sistnämnda ge oss anledning att göra en utomordentligt värdefull demonstration för svenska riksdagens vidkommande genom att säga ifrån att det är händelser, för vilka vi såsom medlemmar av Nationernas förbund icke vilja vara med om att bära ansvaret, utan händelser som vi protestera emot genom att taga ståndpunkt emot den organisation, som låter dylikt försiggå utan att ingripa. Jag förmodar, att icke ens den medlem, som heter Sverige, gjort något för ett ingripande mot vad som skett.

Sedan, herr talman, vill jag säga, att under det år som har gått har det i allmänhet förts en synnerligen energisk utrikespolitik, framför allt koncentrerad i Europa. Det har aldrig förut varit så många konferenser, statsmän av olika grader ha aldrig förut rest så energiskt, så många älg- och vargjakter ha icke hållits som under detta år. Och dessa jakter i Sveriges, Polens och Ungerns skogar ha av en framstående parisdiplomats betecknats såsom viktigare än förhandlingarna i Genève. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på detta och säga som tidigare: är detta en organisation för freden? Är det icke underligt, att samtidigt som mäktiga herrar diplomater äro i full färd med att organisera freden, arbeta rustningsindustrierna i de olika länderna för högtryck och ha större omsättning än tidigare. Står, herr talman, denna verksamhet icke som en motsättning till freden? Man organiserar den militära kraftmätning, som alla äro ense om icke kan undvikas, man organiserar och knyter de allianser och block, med vilka man ämnar stärka sina möjligheter i denna kommande kraftmätning. Jag tror, herr talman, att även det är ett skäl för att vi för Sveriges vidkommande skola säga ifrån, att vi intet intresse ha av att vara med i detta. Jag är fullt medveten om att utrikesministern har rätt, då han säger, att vi äro med i det internationella sammanhanget. Jag är fullt medveten om att Sverige icke kan komma loss, även om vi det önska, ur detta sammanhang, men vad vi kunna komma loss ur det är detta medlemskap, detta vanhedrande medlemskap i en organisation, som icke representerar vare sig freden eller rättfärdigheten utan motsatsen till vad som menas med dessa båda begrepp. Vad vi kunna komma loss ur är detta medlemskap, och då man säger, att vi måste väl deltaga för att göra våra intressen gällande, så försäkrar jag, att förutsättningar härvidlag finnas ändå. Vi hävda icke, att vi skola stänga porten ut emot den övriga världen, utan våra representanter skola resa och i den mån det är önskvärt tillvarataga landets intressen på internationella sammankomster. Men det är en sak för sig och har ingenting med medlemskapet i Nationernas förbund att göra.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den motion vi framlagt beträffande anslaget till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. Statsutskottet har försett sitt yrkande om avslag på vår motion med en synnerligen utförlig och för statsutskottet hedrande mo-

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.)
tivering, som visar, hur statsutskottets medlemmar insett allvaret i det problem vi sysselsätta oss med. Jag skall enbart be att få säga, att jag anser frågan vara av den vikt till sist, att vi ämna här begära votering för att se, hur kammaren och riksdagen ställer sig till detta problem.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Såsom kammaren ser upp-tager nästa punkt på föredragningslistan konstitutionsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om Sveriges utträde ur Nationernas förbund. Jag antar vid sådant förhållande, att diskussionen om förbundets arbete bör förläggas just till den punkten och att det sålunda blir konstitutionsutskottet, som får ge sig in på en analys av herr Flygs anförande å ena sidan och Nationernas förbunds arbete å andra sidan. Den nu föreliggande punkten gäller allenast anslaget till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. Som kammaren vet behöver icke frågan om utträde ur förbundet med nödvändighet behandlas just i samband med anslagsfrågan. Verkställd uppsägning av medlemskapet i Nationernas förbund medger icke omedelbart indragning av årsanslaget, utan man får betala jag vill minnas två år efter det att ansökan om utträde blivit beviljad.

Nu är det som kammaren vet så, att Sverige har allt sedan förbundets tillkomst varit medlem av detsamma, och det har sålunda på tredje huvudtiteln upptagits ett anslag till Nationernas förbund under alla år sedan dess. Det är uppenbart, att statsutskottet, som haft att behandla denna anslagsfråga, icke någonsin varit av den meningen, att Nationernas förbunds organisation är så fullkomlig, att mot den icke kan riktas någon kritik, eller att dess dominerande medlemmar äro så noga och noggranna i sina direkta förbindelser med andra medlemmar av förbundet, att icke någon kritik däremot kan riktas. Men, mina herrar, om man också kan säga detta, så är det icke nödvändigt, att man säger utan vidare, att den och den har uppträtt så och så och han har icke strikt följt de för förbundet antagna bestämmelserna, varför vi måste gå ifrån det sällskapet. Det är dock, såsom vi se saken, att litet för tidigt draga sina slutsatser och draga sig tillbaka i sin själv tillräcklighets skal. Nationernas förbund består av bristfälliga människor, och ur den synpunkten, herr Flyg, måste man säga, att även vårt nordiska folk och vårt nordiska folks politiska moral icke behöver vara utan uppgift, nämligen att genom trofast fasthållande vid Nationernas förbund fylla en fostrande och vägledande uppgift inom medlemskretsen.

Under många år ha förslag förelegat att anslaget skall ryckas ut ur budgeten, men riksdagen har varje gång avslagit detta yrkande och uppfört anslaget. För utskottet kan det då icke föreligga någon särskild anledning att år efter år skriva en motivering för avslag på motioner, som återkomma. Utan det är helt enkelt så, att vederbörande motionärer, som icke nöja sig med utskottets motivering, få taga reda på vad tidigare sagts, ty i sådant fall är det detta utskottet vill hänvisa till. Något särskilt har icke inträffat sedan vi tidigare behandlade frågan om anslagets strykande på huvudtiteln. Det är då en lätt sak att gå tillbaka till vad som tidigare sagts. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr **Flyg**: Herr talman! Jag ber att till herr Törnkvist i Karlskrona enbart få säga det, att den motivering, som han nu muntligen framfört till statsutskottets utlåtande, är utomordentligt belysande för det sätt, på vilket statsutskottet tagit ståndpunkt till denna fråga. Särskilt var det synnerligen värdefullt att få veta, att Sverige och de övriga nordiska länderna äro med i

'Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.)
Nationernas förbund för att uppfostra de övriga, och det bör inregistreras i kammarens protokoll.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag vill bara säga, att den uppgiften tillkommer alla Nationernas förbunds medlemmar, som tro, att samarbetet i förbundet dock småningom skall leda till önskat och användbart resultat.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till motionen II: 412, i vad den avsåge nu ifrågavarande ämne; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Flyg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 8 av utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Flyg m. fl. väckta motionen II: 412, i vad den avser nu ifrågavarande ämne.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 9 och 10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14, angående upplysningsarbete för freden.

Kungl. Maj:t hade i punkten 23 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1935/1936 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft *dels* en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 229, vari hemställts, att riksdagen ville höja anslaget till upplysningsarbete för freden från 15,000 kronor till 50,000 kronor, samt, oavsett det slutligen beviljade beloppets storlek, återgå till det gamla bruket, enligt vilket riksdagen själv bestämde, vad som borde tilldelas varje förening;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Meyerhöffer m. fl.* väckt motion, nr 38, vari föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Ang. upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt voro fogade reservationer:

av herrar *Johan Bernhard Johansson, N. J. Martin Svensson, Thelin, Rahmn, Magnusson* i Skövde, *Holmgren* och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 38 avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag som motionen I: 229; samt

av herr *Strindlund* utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Alltifrån den stund, då tanken på ett anslag till upplysningsarbete för freden togs upp här i riksdagen, har jag varit en bestämd motståndare mot detta anslag. Jag har aldrig kunnat finna det rimligt eller lämpligt att investera statsmedel i ett så improduktivt och föga gagneligt företag som detta. Är efter år har jag haft äran att här i kammaren framställa yrkande om avslag på detta anslag, och dessutom har jag motionsvis framställt samma yrkande. Då nu i år mitt namn icke återfinnes under den i ärendet väckta motionen, är detta ingalunda att tolka såsom någon slags sinnesförändring hos mig — min uppfattning i dag är densamma som den varit hela tiden — utan det innebär uteslutande ett visst hänsynstagande till riksdagen, då jag vet, att en klar majoritet finns för detta anslag. Jag skall heller icke i dag närmare utveckla min talan, helst som det ju är ganska svårt att kunna avvinna denna fråga några nya synpunkter, som icke kommit fram vid de föregående tillfällen, då denna fråga behandlats här i kammaren, utan jag skall inskränka mig till att instämma i de synpunkter, som lagts på denna fråga i herr Meyerhöffers motion. Jag skall därför, herr talman, yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Blådinge, *Lithander, Anderson* i Norrköping, *Lindskog*, förste vice talmannen *Magnusson, Leffler, Nilsson* i Karlstad, *Gustafson* i Kasenberg, *Petersson* i Lerbäcksbym, *Magnusson* i Skövde, *Olsson* i Staxäng, *Sefve, Aronson* och *Nilsson* i Antnäs.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Min ärade granne på Blekingebänken har talat om att han, alltsedan detta anslag beviljades här i riksdagen, varit en bestämd motståndare mot detsamma, och han förklarade sig tillfullo instämma i alla de synpunkter, som av motionärerna i år lagts på detta spörsmål. Dessa synpunkter inskränka sig emellertid till att man anser, att detta anslag icke fyller vare sig något behov eller någon uppgift. Det är hela den synpunkt på detta spörsmål, som utvecklats i de avgivna motionerna. Nu är det kanske många människor, en del åtminstone, som anse, att det räcker, men det finns dock en majoritet här i kammaren, som anser, att detta anslag har en viss uppgift att fylla. Och det är väl icke alldeles utan att icke herrar motionärer och de övriga här i kammaren, som instämde med herr Holmgren i dag, innerst inne dock ha den känslan, att när vi ha en militärbudget på över 100 miljoner kronor och det icke är önskvärt att få krig utan som ni tro måste ge ut dessa medel för att säkerställa freden, så bör detta lilla anslag på 15.000 kronor för ett speciellt fredsarbete och en upplysningsverksamhet icke alltför mycket kränka sådana människors sinnesro. Det är för mig högst förvånande detta frenetiska motstånd år efter år mot detta lilla

Ang. upplysningsarbete för freden. (Forts.)
fredsanslag. Herrarna vinna ingenting på det, det kunna ni vara övertygade om. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Meyerhöffer**: Herr talman! Herr Törnkvist vet mycket väl, att det är därför att denna fråga varit före så många gånger, som vi motionärer icke ansett oss ha någon särskild anledning att även i år upprepa vår motivering för detta anslag. Herr Törnkvist hade emellertid en verkligen förbluffande argumentering, då han sade, att han varit med om att bevilja 100 miljoner kronor, när det gällde fjärde huvudtiteln. Om han vill fullfölja detta resoneman, borde rätteligen detta anslag även i fortsättningen läggas under fjärde huvudtiteln. Det är väl icke på något vis meningen, att herr Törnkvist skall ställa den fråga, det här gäller, i något slags motsatsförhållande till fjärde huvudtiteln. Dessa båda frågor ha icke på något vis med varandra att skaffa i detta sammanhang. Det är här icke frågan, om vi vinna eller icke vinna på att framlägga vår motion. Men det förefaller mig nödvändigt att markera, att det i en situation som den nuvarande gör endast ett groteskt intryck att bevilja 15,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Jag ber att få förena mig med herr Holmgren i hans yrkande.

Herr **Flyg**: Herr talman! Jag skulle vilja säga, att jag icke riktigt förstår, att herr Meyerhöffer från de utgångspunkter, som jag förmodar, att han utgår ifrån, kan vara motståndare till det anslag, som här föreligger. Ty kan man tänka sig en ur, låt mig säga, rustnings- och militärsynpunkt mera förmanlig fredsverksamhet än den, som understöddes med dessa 15,000 kronor? Om herr Meyerhöffer tittar på föreliggande utlåtande, skall han finna, att av föregående års anslag ställdes 1,300 kronor till ministerns för utrikes ärendena förfogande för att utanordnas såsom stipendier åt studerande vid universiteten samt högskolorna i Stockholm och i Göteborg för studier av Nationernas förbunds verksamhet. Jag måste säga, att den, som på allvar studerat Nationernas förbunds verksamhet, måste bli en synnerligen varm vän av ökade rustningar, av effektiva och moderna rustningar, ty det är detta, som framför allt bedrivs av de stater, som utgöra medlemmar i Nationernas förbund. Går jag vidare, skall jag finna en större post av anslaget till Informationsbyrån mellanfolkligt samarbete för fred å 9,000 kronor. Därvidlag skulle jag kunna tänka mig, att herr Meyerhöffer kunde ha anledning att vara missnöjd. Jag tror att man bör säga ut i ärlighetens namn, att från denna informationsbyrå ha dock under det gångna året kommit ett par skrifter med sådant sakligt innehåll och med sådana uppgifter, att dess verksamhet kan kallas fredsarbete.

I övrigt förekomma här anslag till Svenska föreningen för Nationernas förbund 1,700 kronor, Svenska sektionen för internationella kvinnoförbundet för fred och frihet 1,500 kronor, Svenska skolornas fredsörening 500 kronor, Sveriges akademiska förening för Nationernas förbund 500 kronor samt Internationella fredsbyrån i Genève 500 kronor. Om herr Meyerhöffer tar och tittar på dessa organisationers medlemsmatriklar, skall han finna, att dessa matriklar upptaga människor, vilka till 90 % äro varma — jag skulle vilja säga — varmare försvarsvänner än herr Meyerhöffer själv. Jag kan därför icke förstå, att man från herr Meyerhöffers sida kommer och yrkar på att detta anslag skall alldeles försvinna, då det gagnar ett fredsarbete, som endast är avsett att duper a människorna eller med andra ord att söka förhindra en verklig upplysning, i fråga om det, som inrymmes under begreppet fredsverksamhet.

Vi ha för vårt vidkommande tidigare alltid yrkat på att detta anslag icke skulle beviljas, och jag måste säga, att herr Törnkvist berörde just något, som vi tidigare åberopat, nämligen att man här anslår, icke 100 miljoner kronor,

Ang. upplysningsarbete för freden. (Forts.)

herr Törnkvist, utan över 100 miljoner kronor varje år till militära ändamål, och så skänker man med varm hand dessa 15,000 kronor för att bedriva denna fredsverksamhet. Skall man icke sluta upp med denna parodi? Skall man icke sluta med att på detta sätt officiellt från statens främsta organs sida hyckla i en fråga som denna? Ingen av herrarna i denna kammare av annan kulör än den, jag representerar, kan stå upp och på allvar hävda, att man här menar någonting annat än en gest — en gest, som jag anser, att man i ärlighetens och öppenhetens namn snarast möjligt borde upphöra att varje år upprepa.

Herr talman, den fredsverksamhet, som på detta sätt understödjes, riktar sig icke mot att förklara militarismens och krigets grundorsaker. Den inriktar sig icke på att verkligen skapa den breda folkopinion, som borde mobiliseras just på detta område, mot de reella grundorsakerna, mot hela det system, ur vilket krig och motsättningar springa fram, mot den grundåskådning på detta område, som även ställer Nationernas förbund och vad som där försiggår i en skarp och klar belysning. Ur dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka avslag på det föreliggande anslaget.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Det finns människor, som vilja arbeta för freden, och vi ha då bl. a. Svenska sektionen av internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, som fått ett anslag på 1,500 kronor. Jag undrar, vad dessa kvinnor skulle säga om herr Flyg behagade, såsom han nu ville göra, infoga dem i samma grupp av krigsentusiaster, som han här specificerade. Riksdagen har funnit, att dessa organisationers arbete är värt understöd, och riksdagen har därför under olika år lämnat olika anslag; för närvarande utgår beloppet med 15,000 kronor. Spörsmålet är sålunda helt enkelt, om riksdagen skall ha öra och sinne för de människors mening, som vilja sträva för en utbredning av fredsstämningen och skapa förakt för kriget. Det är helt enkelt hela frågan. Det är beklagligt, att denna verksamhet icke är så omfattande, att detta anslag kunde bli större än krigsanslaget d. v. s. anslaget på fjärde huvudtiteln, det kan jag för min personliga del mycket väl instämma uti och understryka.

Till herr Meyerhöffer vill jag säga, att då herr Meyerhöffer icke vill ställa detta anslag i någon motsättning till fjärde huvudtitelns anslag — vilket jag mycket väl förstår — framställer sig den frågan ganska omedelbart: Varför skall man behöva konstatera, att de mest energiska kämparna mot detta lilla fredsanslag under alla dessa år varit militärer? Kan det vara tänkbart, att just deras speciella mentalitet på något sätt störes av att riksdagen talar om någonting, som heter fred? Herrarna få ursäkta, om den känslan framkallas, att herrarna gjorde klokt i att överlåta åt de civila att prestera denna årligen återkommande envishet, den borde överlämnas åt andra — möjligen med herrar militärer som bakblåsare. Det vore mycket bättre. Sålunda vill jag verkligen besvara herr Meyerhöffer upp ifrån översta Norden med den frågan: Varför upprepas detta frenetiska motstånd år efter år mot detta anslag? Jag vidhåller mitt yrkande.

Fru Östlund: Herr talman! Jag skall icke besvara kammaren med någon längre utläggning i denna fråga, men jag kan icke underlåta att uttala min häpnad över den diskussion, som förts rörande detta anspråkslösa anslag. Herrarna mobilisera här så mycken kraft för att slå ned denna fråga, som om det gällde att rädda vårt lands ekonomi genom att indraga detta lilla anslag på 15,000 kronor. Jag har också fäst mig vid att, såsom herr Törnkvist påpekade, man velat stödja sig på de motiv för avslag, som herr Meyerhöffer dra-

Ang. upplysningsarbete för freden. (Forts.)

git fram i sin motion. I denna motion säges det nämligen blott, att meningarna städse varit delade om lämpligheten av, att detta anslag utgår, ävensom att detsamma »icke fyller vare sig något behov eller någon uppgift». Det förefaller mig emellertid, att då riksdagen år efter år beviljat detta anslag, vilket ju också herr Meyerhöffer deklarerar i sin motion, så får väl detta ändå anses innebära, att meningarna äro delade icke minst om detta sista motionärernas påstående, att anslaget icke skulle fylla vare sig något behov eller någon uppgift. För min del anser jag, att det knappast finns något område där ett så nödvändigt upplysnings- och framtidsarbete utföres. Ett arbete, som — och det är ändå till syvende og sidst det allra viktigaste — bedrivs med så små medel, som dem, som stå dessa föreningar till buds, och med ett så obetydligt understöd som dessa 15,000 kronor.

Då jag, herr talman, både tror och vet, att dessa fredsorganisationer äro ytterligt beroende för sitt arbete av detta anslag, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru *Nordgren* instämde häruti.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Jag skulle vilja rikta en hemställan till representanten för den blekingska skärgården att för några ögonblick försöka sänka sig ned till jorden och icke lik en vän fe tumla omkring i luftig lek i det blå, såsom han gjorde i det sista anförandet. Vi få väl ändå ha något sinne för proportioner. Finns det någon i denna kammare, som anser, att man med ett anslag på 15,000 kronor, utplottrat på en massa olikartade organisationer, når det mål som herr Törnkvist tror, nämligen att vi skulle kunna få en ökad fredsstämning och skapa förakt för kriget? Detta anslag är enligt min och många andras uppfattning ingenting annat än en meningslös gest. De former, varunder denna propaganda bedrivs, ha — åtminstone vid vissa tillfällen — varit av den art, att den varit direkt ägnad att skada fredens sak och icke gagna densamma. De artiklar, som exempelvis belystes under fjolårets debatt i detta ämne, giva ett klart belägg för det påståendet.

Jag har verkligen aldrig sett på fjärde huvudtiteln, såsom herr Törnkvist tycks göra, att det där skulle vara fråga om krigsanslag, utan jag har alltid ansett, att försvarsväsendet är ett instrument för att bevara rikets oberoende samt bevara freden och icke något annat. Jag vill medge, att den egendomliga utrikespolitik, som den nuvarande regeringen för, i viss mån kan vara ägnad att rubba den åskådningen, men vi känna icke till vad regeringen och dess parti syftar till.

Herr Törnkvist framställer vidare den frågan, varför just militärerna äro sådana frenetiska motståndare till detta anslag. Jag vet icke så säkert, hur det är. För egen del får jag vittna, att det är yrkesmannens uppfattning om vad kriget egentligen innebär, som gör, att vi icke så lättvindigt handskas med denna fråga. I varje fall har denna uppfattning legat till grund för mitt ståndpunktstagande.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag skall endast yttra ett par ord och skall börja med vad herr Meyerhöffer sist sade. Jag talade icke, som herr Meyerhöffer gjorde gällande, om militären, utan jag frågade, varför vi nödgades konstatera, att det är militärer, som prestera detta frenetiska motstånd mot fredsanslaget. Jag kan komplettera detta med att nämna, att jag för ett par år sedan talade med en mycket hög militär utanför riksdagen, som

Ang. upplysningsarbete för freden. (Forts.)

uttalade sin stora förvåning över att det just skulle vara de militärer, som sitta i riksdagen, som kämpa emot detta lilla anslag till fredsarbetet och därmed demonstrera en ståndpunkt som aldrig kan vara fördelaktig för handlingen av försvarsfrågan. Detta var alltså den militärens uppfattning. Min fråga kan alltså inskränkas till att gälla de militärer, som sitta i denna kammare.

Nu säger herr Meyerhöffer, att ett av huvudskälen varför han bekämpar detta anslag är, att det är för litet. Finns det någon, frågar han, som tror, att man skulle kunna uträtta något för freden med detta lilla futtiga belopp? Logiken av den ståndpunkten bör väl emellertid vara, att herr Meyerhöffer, i stället för att föreslå anslaget strykande, skall säga, att eftersom anslaget är för litet och icke heller användes på det sätt, som jag tycker, att det bör användas för att främja freden och fredsstämningarnas utbredande, så vill jag ge ett större anslag och vill också vara med om att omorganisera arbetet, så att det blir tillfredsställande. Det måste ju vara logiken av herr Meyerhöffers proklamation.

Herr talman! Det kan icke hjälpas, att det är beklämmande, att för varje år behöva diskutera berättigandet av ett anslag av denna beskaffenhet, och det är beklämmande, att ett så stort antal kloka karlar, som icke äro militärer, skola instämma i detta frenetiska anlopp mot vad som även från deras synpunkt icke kan tänkas åstadkomma någon skada. Vi ha för vår del den uppfattningen, att detta anslag åstadkommer nytta i den mån det användes riktigt.

Herr Flyg: Herr talman! Bara ett par ord med anledning av herr Törnkvists anföranden. Jag vet ju icke, om det föreligger någon risk för att det patos, som han utvecklat, på något sätt kan göra någon inverkan, men när han säger, att han är en varm vän av ett högre anslag än det nu föreslagna, så ber jag att få fästa herr Törnkvists uppmärksamhet vid att det föreligger en motion, där herr Törnkvists partivän, herr Lindhagen, yrkar på anslaget höjande till 50,000 kronor. Eftersom herr Törnkvist är så varm vän av en höjning av anslaget, efterlyser jag alltså herr Törnkvists reservation för bifall till denna motion. Man skulle ju kunna tycka, att han borde ha följt sin partivän i första kammaren för att på detta sätt visa hur varm vän av anslaget han är. Han är ju till och med en så varm vän av anslaget, att han uttryckte sitt beklagande över att detta anslag icke var större än de militära anslagen, men detta, förklarade han, berodde därpå, att den rörelse, som skulle understödjas, ännu vore så svag. Herr Törnkvists parti representerar ju en miljon väljare och har en mycket stor och mäktig organisation, och man skulle ju då kunna tycka, att man där skulle kunna få en stark fredsorganisation. Satte man i gång på så sätt, att man här i riksdagen röstade emot de militära anslagen och även på annat sätt bedrev en energisk antimilitär agitation, så skulle också herr Törnkvist få tillfälle att motionera om ett anslag på 150 miljoner för nu ifrågavarande ändamål och därmed få sitt önskemål omsatt i praktisk handling. Det bör dock, herr talman, finnas någon handling bakom deklamationerna.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten vid att bland dem, som få del av detta anslag, saknas den största och ivrigast propagerande pacifistiska fredsorganisationen, nämligen Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Jag tror, fru Östlund, att det är ganska betecknande för det sätt, varpå detta futtiga 15,000-kronorsanslag användes. Man lägger ned stor omsorg på att tillse, att anslaget endast kommer de organisationer till godo, vilka icke bedriva ens pacifistisk fredsverksamhet, och det är sanuerligen anledning för den, som vill

Ang. upplysningsarbete för freden. (Forts.)
freden — och det tror jag fru Östlund vill — att ställa sig på deras sida, som säga: Nej, stopp! Sluta upp med detta! Det är bara en parodi.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Herr Flyg har väl ändå en ganska levande och omfattande erfarenhet av svårigheten att kunna övertyga människor. Han får väl liksom alla vi andra prata och nöja sig med att somt faller på hälleberget och somt i den goda jorden, kanske det sista minst. Man får helt enkelt finna sig i att icke trampa iväg längre än marken håller. Det är icke någon överdrift att säga, att jag är vän av ett högre anslag men att det icke varit möjligt att få till stånd ett bestämt, något så när rimligt anslag till denna verksamhet, utan det har ibland sänkts och ibland höjts. Den sista stöt, som detta anslag fick, kom från statens organisationsnämnd, som föreslog ett belopp av 2,500 kronor, vill jag minnas. Det ansåg emellertid riksdagen vara för ynkligt lågt, men majoriteten ville i alla fall icke gå högre än till 15,000 kronor, och där måste även jag stanna. När det nu förelåg yrkande dels om avslag helt och hållet, dels om anslagets höjande till 50,000 kronor, befanns det vara lämpligt, för att icke riskera det lilla, vi nu ha, att stanna vid 15,000 kronor. Det är alltså en slags kompromiss. De, som äro likgiltiga, vilja icke ge mera, och rösta de för, sker det väl utan större entusiasm, men något kanske man alltid vill ge. Detta är förklaringen, herr Flyg, till att jag yrkar bifall till den hemställan, som utskottet här har kommit med.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att blanda mig i själva sakfrågan, men det var ett yttrande av herr Meyerhöffer, som jag icke tycker bör stå alldeles oemotsagt. Han lät undfalla sig något om regeringens egendomliga utrikespolitik, och eftersom excellensen Sandler då icke var inne, skall jag be att få säga, att kammarens ledamöter säkerligen ha sig väl bekant, att före alla viktigare utrikespolitiska avgöranden höres riksdagens egen utrikesinstitution. Jag tycker icke det kan skada att få detta påpekande antecknat till protokollet vid ett sådant tillfälle som detta.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Flyg under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om Sveriges utträde ur Nationernas förbund.

*Ang. Sveriges
utträde ur
Nationernas
förbund.*

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 413, av herr *Flyg m. fl.* hade föreslagits, »att riksdagen måtte besluta om Sveriges utträde ur Nationernas förbund».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan berörda hemställan föredragits, anförde:

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag har icke för avsikt att instämma i motionärens förslag. Jag anser det endast vara min plikt såsom ledamot av parlamentet i ett till folkförbundet anslutet land att här göra vissa uttalanden. Jag väntar mig visserligen icke nu något gehör för dessa uttalanden, men jag befarar, att den tiden olyckligtvis skall komma, då den hårda nödvändigheten, då den västerländska civilisationens livsintresse framtvingar ett beaktande av de synpunkter, som jag hävdad under en lång följd av år och som jag nu skall tillåta mig att kortfattat antyda.

De falska föreställningarna angående rätten i förhållandet mellan folken bildade vissa förusättningar för den blodvåg, som sköljde över Europa åren 1914—1918. Folkförbundets främsta uppgift borde därför vara, kunde man tycka, att sätta i gång en avveckling av den mångtusenåriga rättsvidskepelse, varå dessa föreställningar vila och som utgör en kraftkälla för egoismens, hämndens och hatets passioner bland folken. All verklig chauvinism vore omöjlig, därest icke vissa nationella intressen falskeligen upphöjdes till rättigheter, och därest icke de mest lumpna vedergällnings- och revanschtankar ombildades till något så ideellt och förföriskt som i på rättvisan grundade krav.

Men folkförbundet har icke gjort något försök att befria sig från den rättsliga vidskepelsen. Tvärtom bygger folkförbundet på denna. Det kan också visas, att folkförbundets politik måste leda till den rena katastrofen, därest förbundet verkligen i kritiska lägen tillämpade sina högljutt proklamerade rättsprinciper. Hur tacksam kände man sig till exempel icke vid konflikten Kina—Japan däröver, att förbundet den gången avstod från tillämpningen av de rättsprinciper, på vilkas grund förbundet organiserat sig. Men var finns garantien för att man också i fortsättningen i liknande situationer kommer att uppgiva dessa principer i stället för att tillämpa dem? Ve oss! i händelse förbundet med bibehållen rättsåskådning en gång skulle komma att känna sig så fast i sadeln, att det verkligen vågade storma fram på sina folkförärvande rättsprinciper!

Vad har för övrigt icke redan skett av olyckor i Europa under folkförbundets hägn? Folkförbundet har knäsat legenden om Tysklands brottliga skuld till kriget ävensom den därpå grundade politiken emot detta arma land. Må det, herr talman, etsas in i sinnena vilket obotligt fördärv denna rättslögn har dragit över vår världsdel! Genom utsugningspolitiken rycktes hela världens ekonomi ur sina gängor, och dock var detta ingenting i jämförelse med det i moraliskt avseende upprörande skådespel, som vi här fått bevittna såsom en följd av denna utsugningspolitik. Vi ha sett, hur ett stort och framstående kulturfolk gripits av hysteri och besinningslöshet. Vi ha sett, hur den förmåga av reflexion och eftertanke, som eljest präglad detta folk, plötsligt försvunnit. Vi ha sett, hur därmed en jordmån har skapats, i vilken mänskliga

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

egenskaper, främmande för vår tids humanitära strävanden, frodas, och vi ha slutligen sett, hur dessa kulturfiendliga krafter vuxit ut till en allt annat överskyggande enväldsmakt, som genom den rena terrorn söker förkväva och döda alla de värden, vilka vi uppskatta som den västerländska odlingens främsta kännetecken.

Må man här äntligen söka se sanningen klar och oförfalskad i ögat! Må demokraterna upphöra med sitt hycklande tal om att den tyska metamorfosen hade sin grund i undermåliga egenskaper hos det tyska folket självt, och må demokratiens fiender sluta upp med sina stupida paroller om demokratiens bankrutt! Det är det tyska folkets ångest för att förintas som nation, det är detta, som har fört det i armarna på diktaturen, och denna ångest har sin orsak i den utsugande och förödmjukande politik, som utan något hinder från folkförbundets sida förts emot Tyskland. Detta land var redan utarmat och förblött av kriget, när det belastades med skadeståndsmiljarderna, som nu under en lång följd av år pressade det redan utblottade folket till det yttersta och förlamade dess möjligheter till en ordnad ekonomisk hushållning. Arbetslösheten och misären samt hand i hand därmed hopplösheten angående framtiden grepo omkring sig på ett fruktansvärt sätt. Sannerligen, det folket tvingades att tömma förtvivlans och bitterhetens kalk till sista droppen, och varför? Jo, därför att det betraktades såsom havande skuld till kriget.

Vad som här icke får glömmas är sålunda, att utsugningspolitiken varit den tyska befolkningen en daglig, ja stundlig påminnelse under bortåt femton år om att detta folk av icke blott segrarna utan jämväl av hela världen i övrigt, som icke protesterat mot segrarnas politik, betraktades såsom en samling brottslingar, som nu endast skördade lönen för sina ogärningar. I verkligheten har det tyska folket närts med en gränslös bitterhet och med ett gränslöst hat emot förtryckarna. Det finns ingenting, som mera eggat till hat än förödmjukelse. Ingenting kan häftigare än förödmjukelsen underblåsa hämndens passioner. Under det att tyskarna i sin vanmakt voro urständssatta att hämnas förödmjukelsen och utplåna skammen och nesan, har hatets och hämndens passioner legat och jäst i sinnena. Denna jäsning, ständigt tilltagande i styrka genom trycket på den enskilde från hela den uppfanatiska massmiljön har slutligen svetsat det tyska folkets miljoner, oberoende av politiska åskådningar och livssyn i övrigt, tillsammans i denna för vårt sätt att se avskräckande diktatur, som dock av dem själva uppfattats såsom den enda räddningen från katastrof och undergång.

Detta, herr talman, är i största korthet anledningen till vad som skett och vad som sker i Tyskland. Vilket annat civiliserat land skulle väl hava mäktat uthärda en sådan påfrestning som den, för vilken tyskarna varit utsatta? Bör icke den frågan stämma till någon besinning? Aldrig, säger jag, har hyckleriet firat större triumfer än i dessa tider, då demokraterna slå sig för sitt bröst och utgjuta sin harm över det antidemokratiska, som utspelar sig i Tyskland. Ty detta såväl som övrigt elände, som dragits över vårt arma grannfolk i söder under dessa 15 år, det har frambesvurits just genom den politik, som det demokratiska Europa har fört mot landet i fråga. Folkförbundet har åtminstone varit negativt delaktigt i denna fruktansvärda politik. Vad denna inneburit till befrämjandet av motsatsen till en världsfred, nämligen till befrämjandet av ett revanschkrig och därmed till anstiftandet av en ny världsbrand, kanske ännu mera ödesdiger för Europa än den förra, därom behöver jag självfallet icke närmare utbreda mig inför en så klok och reflekterande församling som denna ärade kammare.

Till undvikande av missförstånd tillåter jag mig emellertid att göra en erinran. Det mest anmärkningsvärda i den enfaldiga fabeln om Tysklands brotts-

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

liga skuld till kriget är givetvis icke själva tilltaget av segrarna att i fredstraktaten stämpla Tyskland såsom en mot mänskligheten skuldbelastad brottsling och att därefter anpassa sina vedergällningskrav. Vad som företogs i segeryrkan efter ett sådant krig, det borde kunna förbigås med tystnad 16 år därefter, därest det icke hade fått en så ödesdiger, för miljoner både inom och utom Tyskland så fullkomligt ruinerande betydelse. Detta åter har det fått därigenom, att folkförbundet har underlåtit att i tid göra något för att skingra denna rättsliga skuldfantasi och för att försöka bygga upp en försoningens brygga mellan segrare och besegrade, genom vilken den i segeryrkan tillfogade förödmjukelsen skulle kunnat under årens lopp hava utplånats i stället för att med varje dag skärpas på ett för nära nog hela jordens befolkning ödesdigert sätt. En sådan gärning har emellertid folkförbundet icke varit i stånd till, därför nämligen, att hela förbundets organisation just vilar på de rättsprinciper eller rättfärdighetsprinciper, av vilka Versaillesfredens skuld- och skadeståndsparagrafer endast äro en direkt tillämpning.

Herr talman! Varför jag har talat dessa ord, det antyde jag i början av mitt anförande. Jag har ingalunda avsett att därmed plädera för Sveriges utträde ur folkförbundet. Ett sådant utträde skulle icke i någon mån kunna befrämja de mellanfolkliga principer, som jag företräder. Ett sådant utträde skulle vidare medföra konsekvenser, vilkas räckvidd jag icke för min del förmår att överskåda och vilka kunna befaras bliva för vårt land skadliga. Det finnes, herr talman, överhuvud ingen särskild anledning för mig att i detta sammanhang göra något yrkande.

Herr Vougt: Herr talman! Det har utvecklats sig så, att det blivit två folkförbundsdebatter här i kammaren i dag. Jag ansåg mig icke hava någon anledning att yttra mig, när herr Flygs motion i anknytning till huvudtiteln var före, så mycket mera, som det är alldeles uppenbart, att något yrkande, som åsyftar en besparing på kostnaderna till förbundet, härvidlag icke kunde ställas. Ty, som herr Törnkvist mycket riktigt anmärkte, är det så, att även om Sverige skulle utträda ur Nationernas förbund, äro vi på grund av förbundets statuter skyldiga att under två år därefter betala vår avgift.

Herr Flyg kunde möjligen haft förstånd att ställa sitt yrkande på den punkt, som gäller anslaget till representation i folkförbundsförsamlingen. Där hade funnits möjlighet att ställa ett yrkande. Men det skedde, såvitt jag vet, icke.

Nu har emellertid konstitutionsutskottet haft sig förelagt en motion, även härstammande från den socialistiska gruppen. Jag har knappast anledning att gå så synnerligen mycket in på den argumentation, som herr Flyg anfört i sitt anförande nyss. Men det är ett par punkter, som jag gärna vill stanna inför, därför att om man överhuvud skall komma fram till en internationell politik, förutsätter det, att man i de olika länderna har en viss förståelse för svårigheten av de problem det gäller att bemästra. Därför är den förenkling som herrar Kilbom och Flyg och deras parti giva av denna sak, av en ganska skadlig natur.

Jag vill minnas, att herr Flyg dröjde ett ögonblick vid konflikten Kina—Japan. Han tycktes hava den uppfattningen, att folkförbundet hade överhuvud ingenting åstadkommit. Herr Lundstedt hade en annan uppfattning. Det var också så, att folkförbundet vid en extra folkförbundsförsamling presade rättsständpunkten så långt, som det överhuvud taget var möjligt, så långt nämligen, att det framtvängde Japans utträde ur Nationernas förbund.

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

Men vad är det, som försiggått ute i fjärran östern, herr Flyg? Det är en folkvandring. Japanerna hava under något tusental år eller kanske därutöver fått rum på sina öar. De anse sig icke längre få rum på öarna utan söka sig över till fastlandet. Historien har många vittnesbörd om svårigheterna att tagas med en folkvandring, när ett folk börjar röra på sig. För att det skulle varit möjligt från Genève att hejda denna nya faktor, så skulle folkförbundet i varje fall varit nödsakat att äga några maktmedel. De enda maktmedel, som stodo till förfogande, voro stormakternas flottor och arméer. När läget är sådant, bör herr Flyg förstå, att folkförbundet icke är fritt i sitt bedömande av fortsättningen av dess aktion. Man skall vara bra naiv, därest man tänker sig, att det skall vara överhuvud möjligt att giva någon kraft åt en internationell organisation, där de vid själva den internationella myndigheten knutna maktmedlen saknas. Jag tror, att de år, som gått, hava på många håll övertygat världen om att folkförbundet även med sin nuvarande, ytterst bristfälliga organisation är i stånd att i många avseenden fylla viktiga uppgifter.

De terroristdåd, som i början av oktober kostade den jugoslaviske monarken och den franske utrikesministern livet, höllo på att leda till en konflikt, som kunde hava varit hotfull för Europas fred, därest icke det varit möjligt att inför ett internationellt forum fritt diskutera de olika staternas skuld i detta sammanhang.

Det är ganska märkligt, att denna motion framkommit samtidigt som man kan glädja sig åt, att folkförbundet vunnit i universalitet genom Sovjetunionens inträde, detta inträde, som ju innebär en fullständig omkastning av hela det internationella läge, som rådde omedelbart efter kriget och ända fram till den tyska revolutionen. Jag har liksom en känsla av, att herr Flyg delvis har gjort sin motion för att sätta herrar Hagberg i Luleå och Brädefors på det hala. Jag kan icke annat än lyckönska herr Flyg till att hava uppnått den framgången, att herrar Hagberg i Luleå och Brädefors röstade med honom i hans framställning om Sveriges utträde ur den organisation, i vilken Sovjetunionen nyligen inträtt och som den sovjetryske utrikeskommisarien i ett uttalande, som jag har här, vid ett av folkförbundsrådets senaste sammanträden i januari högt prisade som gagnelig för freden och uppbyggandet av en internationell ordning, som, såvitt jag förstår, han efter måttet av sina krafter även söker verka för.

Medan jag har ordet, herr talman, må det tillåtas mig att säga några ord även i anledning av herr Lundstedts yttrande, ett yttrande, som var så mycket mera glädjande som han förde oss upp ifrån det smågnabb, som tidigare pågått i kammaren, till en högre nivå, låt vara att den kanske bara blir bestående under hans eget anförande. Jag respekterar i hög grad herr Lundstedts mening, även om jag tycker, att han tar den rent praktiska sak, som åstads-kommandet av en internationell politisk organisation är, väl patetiskt. Jag betraktar Nationernas förbund som ett nödvändigt försök att skapa en internationell ordning, och jag kan icke se, att de rena rättssynpunkterna i det sammanhanget med fördel böra hårdragas så, som herr Lundstedt gör. För övrigt kan jag i många avseenden fullständigt instämma med honom. Och det är bra, att det har sagts i den svenska riksdagen åtskilliga av de ting, som han nyss yttrade rörande Europas ansvar för den tyska tragedien. Jag ser också saken så, att vad som skett där nere var, att ett folk i djupet av sin förnedring efter världskriget tvangs att underskriva ett förödmjukande fredsfördrag. För att befria sig från denna signatur måste där ske en revolution. Denna revolution har fört andra människor till makten, och de, som skrevo under detta för folket så förödmjukande fredsfördrag, hava fått böta därför. Jag tror, att det är så mycket viktigare, att man har den synen på vad som

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

skett i Tyskland, som man då inser, att allt detta, som även kommer fram i den svenska agitationen om marxism och demokrati, allt detta är bara utanverken av det tyska skeendet. Det var när kejsarens generaler efter nederlaget flydde åt alla håll, som det demokratiska Tyskland nödgades taga ansvaret för något, som i längden var ohållbart. Därför blev det också demokratin, som måste skjutas undan till förmån för något annat.

Å andra sidan tror jag icke, att man tillvaratager alla nyanser, om man säger, att vad som här skett allt igenom är Nationernas förbunds skuld. Jag tror också, att herr Lundstedt gjorde vissa eftergifter därutinnan. Men jag är ganska övertygad, att om det skall finnas möjligheter att hädanefter giva Nationernas förbund en starkare ställning, skall det kunna ske just därför, att förbundet frigjort sig från den black om foten, som Versaillesfördraget utgjort. Det är det, som väl i så fall internationellt skulle bli behållningen av de ur rent mänskliga och många andra synpunkter så tragiska händelser där nere i Tyskland, genom vilka detta land har befriat sig från det förödmjukande Versaillesfördraget.

Jag ber om ursäkt, herr talman, om jag tagit upp tiden något litet länge för att motivera ett bifall till konstitutionsutskottets hemställan. Men det har synt mig nödvändigt att göra vissa påpekanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag tror, att jag kan instämna i herr Vougts uttalande, när han försökte härleda motiven för denna motion från det socialistiska partiet i en strävan att sätta det kommunistiska partiets representanter på det hala. Överhuvud taget har man från det socialistiska partiets sida lagt upp motionen som ett angrepp på Sovjetunionen, på dess fredspolitik och på det kommunistiska partiet. Redan från dessa utgångspunkter är det ju givet, att vi icke för vår del kunna respektera de motiv, som vederbörande hava för sin framställning, även om vi i och för sig kunna diskutera själva framställningen som sådan. Framför allt är det ju självklart för oss, att när vi taga ställning till detta yrkande, så måste vi göra det från det läge, som vi befinna oss i här i vårt eget land och från den politik, som den svenska regeringen för visavi Nationernas förbund och visavi de internationella fredssträvandena.

Herr Flyg har här i ett tidigare anförande lämnat några belysande exempel rörande innebörden av denna politik, exempel, som man i allo kan understryka och som visa, att om den socialdemokratiska regeringen tror sig gagna fredens sak med sådana åtgärder, så kunna i varje fall icke vi för vår del anse, att den gör det. Dess uppträdande nere i Genève har ju minst sagt varit tvetydigt. Jag påminner om regeringens ställningstagande till Sovjetunionens fredsförslag.

I fjol, när den så kallade nedrustningskonferensen praktiskt taget var bankrutt, när det för alla var uppenbart, att den icke hade lett till minskade rustningar och icke befordrat strävandena att sänka rustningarna utan tvärtom utgjort en tydlig täckmantel för intriger, som lett till ytterligare rustningar och skärpta motsättningar mellan staterna, då föreslog som bekant Sovjetunionen också under intrycket av det allmänna tillspetsade läget, att nedrustningskonferensen skulle omvandlas till en permanent fredskonferens. Den svenska regeringen i spetsen för sex ex-neutrala stater framlade ett förslag, som ju tidigare i praktiken blivit avfärdat och som icke kunde leda till något resultat, möjligen till en diskussion, men vars konsekvens blev, att man vände sig emot det konkreta förslag, som Sovjetunionen framställde.

Där nere i Nationernas förbund trädde en annan sak i förgrunden, fram-

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

för allt i fjol. Den har också trängts i förgrunden i två socialdemokratiska anföranden just under denna frågas behandling, nämligen den socialdemokratiska regeringens ställningstagande visavi den tyska regeringen. Det är ju ett faktum, att den tyska fascismens seger ställer krigsfaran på dagordningen på ett helt annat sätt än någonsin tidigare. Det skapar en sådan atmosfär, sådana starka motsättningar i Europa, att man bara väntar, att kriget skall bryta ut när som helst. Från några socialdemokraters sida har nu Tysklands utgångspunkter försvarats. Sålunda gjorde exempelvis herr Lundstedt gällande, att den isoleringspolitik, som Nationernas förbund fört mot Tyskland, d. v. s. det faktum, att man pålagt Tyskland ansvaret för världskrigets utbrott, det hade svetsat samman den tyska nationen till ett block. Jag förstår icke, vad herr Lundstedt har haft för intresse att hävda detta, när hela världen vet, att det är långt ifrån ett enhetligt block, när man vet, att motsättningarna i den tyska nationen äro större än de någonsin tidigare varit och att de maktägande bara med de mest brutala medel kunna hålla en alltmera växande opposition på mattan. Under sådana förhållanden kan man bara hjälpa dessa nuvarande maktägarna i tredje riket och motivera den politik, som de föra gentemot utlandet. Jag frågar mig: Varför behövde herr Lundstedt framföra dessa synpunkter? Jo, jag tror, att det har ett visst samband med den svenska regeringens politik nere i Nationernas förbund och framför allt med dess politik visavi Tyskland.

Redan för ett par år sedan, 1933, förekom det ju en händelse, som väckte viss uppmärksamhet. Sverige befann sig då bland de stater — de fingo visst två rösters majoritet — som beslöto, att de tyska S. A.- och S. S.- och Stahlhelm-organisationerna icke skulle inberäknas i Tysklands krigsberedskap. I fjol proklamerade Sveriges regering öppet sin ståndpunkt, att det fascistiska Tyskland skulle tillerkännas likaberättigande i rustningshänseende, icke bara principiellt utan praktiskt likaberättigande, och på denna linje ha nu de socialdemokratiska anförandena hållits, som här presterades för en stund sedan av såväl herr Lundstedt som herr Vougt, anföranden som avsågo att försvara kravet på att den tyska fasciststaten skulle vara helt likaberättigad i rustningsavseende. Jag har ju den uppfattningen, att även om ett krav principiellt är riktigt, måste man betrakta det utifrån det läge, vari man i dag befinner sig, i det läge nämligen, att Tyskland i dag framför allt uppträder som den stat åtminstone i Europa, som mest hotar freden i denna del av världen. Just denna Tysklands aggresivitet, just den chauvinism, som i dag väljer fram från Tyskland och skapar så stark oro samt föranleder ökade rustningar i andra länder, gör ju, att man med krav på likaberättigande i rustningsfrågan för en sådan stat understödjer och hjälper den, som i dag framför allt uppträder som fredsstörare. Det är vad den socialdemokratiska regeringen gjort nere i Genève. Från dessa utgångspunkter måste jag säga, att regeringens politik inom Nationernas förbund icke varit i enlighet med det arbetande folkets intresse.

Även andra saker ha påpekats, och framför allt måste man slå fast, att i fråga om ostpakten den socialdemokratiska regeringens ställning varit mycket tvivelaktig. Även om man från socialdemokratiskt håll anför, att Sverige icke inbjudits att underteckna ostpakten, så fäster man sig i dag i varje fall vid det förhållandet, att Sverige i sin utrikespolitik söker kontakt och förbindelse med just de stater, som sabotera ostpakten, och jag skulle kanske också säga de stater, som ha föranlett ostpaktens tillkomst. Den svenska regeringens ställningstagande visavi Polen och dess inbjudan under julhelgen till den polske utrikesministern att besöka landet — officiellt var han här bara för att besöka en kollega vid den polska legationen, men det skrevs ganska

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

allmänt i utlandspressen, att han var här på inbjudan av den svenska regeringen — redan det riktar uppmärksamheten på den svenska regeringens utrikespolitik. Polen är den omedelbara förbindelsen med Tyskland. Det är i dag ingen hemlighet, att Tyskland och Japan mycket intimt samarbeta och intrigera framför allt mot Sovjetunionen samt öppet uttala som sin avsikt att erövrade territorier och råvarukällor från ett annat land. De ha alltså i dag öppet proklamerat, att de ämna släppa lös ett nytt krig. Sveriges ställningstagande visavi dessa stater ger mycket starkt fog för misstanken, att regeringen här håller på att draga in vårt land i en sådan kombination, i ett sådant block, i vilket vi icke ha något som helst intresse av att vara med.

Det är också en händelse i föl, som man icke kan undgå att beröra, när man behandlar frågan om Sveriges ställning till Nationernas förbund, nämligen den s. k. nordiska ministerkonferensen. Det var ju första gången, som en sådan konferens, vartill samlades de fyra nordiska staternas regeringar, ägde rum. Även om det väsentliga av vad som behandlades vid denna nordiska konferens är fördolt för den bredare allmänheten, så har den dock allmänt karakteriserats som ett bevis för att här har skapats ett block av de nordiska staterna, och den svenska regeringens ställningstagande visavi andra regeringar — jag tänker främst på den polska regeringen — visar, att om ett sådant block har skapats, är det å andra sidan starka strävanden att inkorporera detsamma i det krigsblock, som jag redan tidigare omnämnt. Det är klart, att man här bara rör sig med antaganden. Det är klart, att man här bara kan draga vissa slutsatser av frågor, som dyka upp, kanske vissa tillfälligheter, som uppstå, men också av vissa konkreta åtgärder, som vederbörande företar. — Det har under många år i Sveriges riksdag från exempelvis herr Lindhagens sida motionerats om att den hemliga diplomati skulle avskaffas. Just i dag praktiserar denna hemliga diplomati icke minst i skydd av Nationernas förbund, som har en möjlighet att hålla de breda massorna främmande för det spel, som man bedriver och som man i sista hand bedriver med deras väl och ve som insats.

Det framhölls här av herr Vougt, att det har inträffat under det senaste året, att Sovjetunionen inträtt i folkförbundet. Om detta förhållande också icke principiellt förändrat folkförbundet, så skulle det dock betyda en avgörande förändring i Nationernas förbunds politik. Det är icke så viktigt i och för sig, men man måste fråga: varför behöfde då den svenska regeringen demonstrera mot Sovjetunionens inträde i Nationernas förbund? Varför behöfde den demonstrera med att vägra att underskriva inbjudan till Sovjetunionen att inträda i folkförbundet, om man är enig om att Sovjetunionens inträde i folkförbundet har en så stor betydelse för fredens sak? Jag tror alltså, att det från regeringens sida och även från dess talesman, herr Vougt's sida icke kommer att göras några försök att bestrida, att Sovjetunionen i folkförbundet nedlagt ett energiskt och även framgångsrikt arbete på fredens sak. Om man då har den uppfattningen, att Sovjetunionens inträde i folkförbundet har en sådan betydelse, varför behöfde då den svenska regeringen demonstrera däremot?

Vad beträffar det socialistiska partiets ställningstagande har det åberopat sig på vissa källskrifter, och det har gjort bl. a. undertecknad den stora glädjen att citera ett tidigare uttalande om folkförbundet. Från det partiets sida har man också instämt i detta uttalande och ansett, att det är riktigt. Jag vill då uttala mitt tack till herr Flyg och de övriga motionärerna för att de för en gångs skull skaffat sig litet riktiga ståndpunkter och riktiga motiveringar, när de motionerat i denna fråga, som har stor betydelse för den svenska arbetarklassen. Jag vill emellertid säga, att deras uttalanden här icke kunna stå

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)
alldeles oemotsagda. Jag vill bara citera en sats som här skrivits in, efter det att man frågat, om Sovjetunionens inträde i folkförbundet förändrat dess karaktär. Den lyder: »Men genom dess inträde i Nationernas förbund har endast den beklagliga förändringen inträtt, att den enda makt, vilken oberoende av de övriga makterna stod såsom den bestämda motståndaren till kriget, nu har samma förpliktelser som övriga medlemmar i förbundet och kan genom de kriget förberedande makterna dragas in på en viss sida i en utbrytande konflikt.» Denna spark åt Sovjetunionen kan jag ju förstå med den kännedom jag har om den propaganda, som vederbörande bedrivit under den senaste tiden, exempelvis genom offentliggörandet av en skrift, där man förklarat, att Sovjetunionen i dag är den internationella arbetarrörelsens dödgrävare. Men även om jag kan förstå detta, så undrar jag, om icke opportunitetsskäl tala för, att man icke skall skriva detta i en riksdagsmotion.

Litvinov, som under de senaste åren bedrivit en hel del underhandlingar, är den som framför allt framträtt i Nationernas förbund som Sovjetunionens representant. Han har tillsammans med den franska regeringen vidtagit vissa dispositioner. Jag tror, att det icke råder mer än en uppfattning om dessa dispositioner, nämligen att de varit besjälade av en önskan att tjäna fredens sak. Jag tror också, att det råder samma uppfattning i en annan fråga, nämligen huruvida dessa strävanden från Sovjetunionens sida i Genève haft framgång. Låt vara att de icke kunnat inregistrera någon fullständig seger för fredstanken och fredssaken — det anser jag ju icke vara möjligt, så länge vi leva under kapitalistiska förhållanden —, så har man i alla fall vunnit vissa framgångar för fredssaken.

Nu har Sovjetunionen, såsom redan framhållits, inträtt i folkförbundet. Det betyder icke, att Sovjetunionen därmed har bundit sig vid vare sig det ena eller andra blocket. Jag vill framställa den samvetsfrågan till herr Flyg, som skall taga ordet efter mig i denna fråga: tror icke herr Flyg, att det råder motsättningar mellan olika kapitalistiska stater, icke minst mellan de stater, som inträtt i Nationernas förbund? Jag förmodar, att han tror det. Är det då icke antagligt, att en fredspolitik i nuvarande situation har största utsikter att bedrivas med framgång, därest den utnyttjar vissa motsättningar och verkligen försöker slå sönder de strävanden, som syfta till att skapa ett enhetligt block av de imperialistiska staterna mot Sovjetunionen? Enligt min mening är det en god politik, att Sovjetunionen inträtt i folkförbundet och tillsammans med Frankrike vidtagit vissa dispositioner för att förhindra de aggressiva staterna att gripa till vapen eller i vart fall för att kyla av deras angreppshumör en smula. Det är i varje fall min uppfattning, och herr Flyg kommer aldrig att lyckas inbilla den svenska arbetarklassen, att deras intressen strida mot en socialistisk stats intressen eller mot intressena hos en stat, som kämpar för freden. Herr Flyg förklarar i sin motion, att Sovjetunionen kämpar för freden. Han gör det erkännandet, och i och med det erkännandet har man en klar kontakt med de intressen, som icke bara äro arbetarnas i de kapitalistiska staterna utan också ha rot hos de flesta av de övriga befolkningsskikten i dessa stater. Då fredssaken i dag är den väsentligaste frågan, den som tränger i förgrunden i varje land, är det också lika säkert, att en samverkan i en politik, som syftar till att splittra de krafter, som organisera kriget, måste vara i de arbetandes intresse.

Man säger, att Frankrike icke har ändrat karaktär efter det Sovjetunionen inträtt i folkförbundet, men Frankrike har i nuvarande läge en annan ställning, en annan position i Europa, än vad det hade bara för ett par år sedan, och även om Frankrike i och för sig är aldrig så krigiskt, så betyder just det nuvarande läget för detsamma, att det måste vidtaga åtgärder, som tjäna fre-

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

dens sak och som också i fortsättningen tjäna den. Det är dessa synpunkter, som jag velat framföra i fråga om denna motion.

Jag vill till sist, herr talman, endast besvara frågan, om det för oss i dag kan vara någon anledning att intaga en annan ståndpunkt, än vi intogo för två år sedan, när vi väckte vår motion i denna fråga. Enligt vår mening kan det naturligtvis inträffa situationer, då man får ändra sig. Jag vill säga till herr Flyg, att om den socialdemokratiska regeringen hade använt sin position nere i Genève till att understödja Sovjetunionens fredspolitik, om den icke fört en politik, om vilken det hyggligaste man kan säga är, att densamma har hela tvetydighetens dager över sig, så skulle vi under sådana förhållanden självklart utan vidare föreslå, att den svenska regeringen nere i Genève utnyttjade sin ställning för att understödja Sovjetunionens fredspolitik och de strävanden, som syfta till att garantera freden. Men då man vet, att denna regering icke gör det utan att den gör motsatsen, är det ingen anledning för oss att här framställa ett sådant förslag, i all synnerhet, som vi ju äro en mycket ringa del av denna kammars ledamöter. Därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den motion, som här har väckts från det socialistiska partiets sida om Sveriges utträde ur Nationernas förbund, och jag gör det med den motiveringen, att jag därmed vill protestera mot den politik, som Sveriges regering fört där nere i Folkförbundet.

Herr Flyg: Herr talman! Jag har ingen anledning att tillägga något utöver vad jag sade, när vi behandlade frågan om anslag för täckande av kostnaderna för Nationernas förbund. När herr Vougt här i sitt anförande liksom inledningsvis beklagade, att det blivit tvenne debatter, får han rikta sitt beklagande till sig själv, då han icke förstod att utnyttja situationen vid det tillfälle, som då gavs.

Det må vara att det formellt är riktigt, som herr Törnkvist sagt och herr Vougt upprepat, att även om vi besluta att avslå anslaget till Nationernas förbund, så måste vi ändå betala det under ett par år framåt. Det är emellertid ett rent formellt resonemang. I realiteten torde frågan om anslag till kostnaderna för Nationernas förbund och frågan om utträde därur ändock röra samma sak.

När man talar om två debatter, fritager jag mig från ansvaret härför. Jag tror, att det varit möjligt att avverka hela denna diskussion under den punkt, där jag utvecklade de synpunkter, som för oss varit vägledande.

När jag nu tar ordet på nytt, är det icke blott för att yrka bifall till motionen om Sveriges utträde ur Nationernas förbund utan även för att få säga några ord beträffande de anföranden, som här hållits av professor Lundstedt, av herr Vougt och av herr Hagberg i Luleå. Jag måste säga, att det finns en viss samhörighet mellan dessa trenne anföranden. Av de tvenne socialdemokratiska talesmännen ser den ene frågan mera ur teoretiskt vetenskapliga synpunkter och alltså som en fråga om de rättsprinciper, som tillämpas i Nationernas förbund, och den andre ser denna fråga som en socialdemokratisk diplomat, medan den tredje ser den som representant för komintern. Det var det gemensamma innehållet i dessa tre anföranden, att de voro ett försvar för medlemskapet i Nationernas förbund fastän ur olika utgångspunkter. Herr Lundstedts resonemang, till vilket jag med intresse lyssnade, var en kritik från hans utgångspunkter av Nationernas förbund, så obarmhärtig och så hänsynslös, att jag kan säga, att jag för min del icke i allo delar ansåg synpunkter. Jag anser exempelvis icke, att utvecklingen i Tyskland, sådan han påtalade den, enbart beror av det olyckliga Versaillesfördraget och Nationernas förbunds vakthållning kring detsamma. Det var även andra krafter, som

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)
verkade inom Tyskland, men det skola vi icke diskutera nu. Herr Lundstedts dom över Nationernas förbund var emellertid från hans synpunkt förintande, och hans slutsats borde ha blivit den, att vi icke kunde vara med. Men hans slutsats har blivit en annan. Han sade uttryckligen, att en sådan konsekvens kunde bliva skadlig och ödesdiger för vårt land. Jag vill säga till herr Lundstedt, att om det är riktigt, vad han sade om Nationernas förbund, torde själva medlemskapet av detsamma vara mera ödesdigert och skadligt än ett utträde.

Sedan några ord till herr Vougt; vi ta väl herrar försvarsadvokater för Nationernas förbund i tur och ordning. Herr Vougt sade, att jag på tal om konflikten mellan Japan och Kina sagt, att Nationernas förbund ingenting gjort. Herr Vougt, jag sade ingenting om vad Nationernas förbund vid det tillfället gjort eller icke gjort. Jag var barmhärtig nog att draga en slöja över vad Nationernas förbund spelade för roll i det fallet. Men vad jag påtalade var likheten mellan det italienska överfallet på Abessinien och Japans överfall på Kina vid ifrågavarande tillfälle.

Sedan kommer herr Vougt och talar om, att detta var så förklarligt med hänsyn till att japanerna icke få rum på sina öar. Det är ju möjligt, att öarna äro för trånga; den saken vill jag nu för mitt vidkommande icke ingå på. Men vad är det nu som icke får rum? Ärligt talat är det den japanska imperialismen, ty Japan liksom övriga stormakter av imperialistisk karaktär sitter för trångt och sträcker sig mot nya områden och nya folkmiljoner att pressa musten ur. Det är dylika förhållanden som skapat den nuvarande situationen, och det är denna politik, som nu bedrivs inom Nationernas förbunds ram, med alla de hycklande deklamationerna runt omkring. När herr Vougt säger, att man skall vara bra naiv för att icke förstå, att dylika problem ligga bakom eller för att icke förstå Nationernas förbunds betydelse vid dylika tillfällen, vill jag säga, att man skall vara antingen naiv eller också något annat, som jag nu icke skall uttala mig om, om man hävdar en motsatt uppfattning beträffande Nationernas förbund än den vi för vårt vidkommande hävdad, och att man måste ha ett särskilt intresse av att av något skäl hävda en motsatt uppfattning, som jag som sagt icke nu vill närmare ingå på.

Sedan ha vi till sist, herr Vougt, denna Nationernas förbunds märkliga insats under föregående år, ty något annat hade enligt herr Vougts vetskap icke inträffat än att Nationernas förbund förhindrat uppkomsten av en konflikt i anledning av mordet på kungen av Jugoslavien. Ja, jag måste ju, herr Vougt, med herr Vougts egna ord säga, att om man på allvar hävdar, att orsaken till att ingen konflikt uppstod efter mordet på kungen av Jugoslavien emellan de makter, som det härvidlag gällde, var Nationernas förbunds verk och en följd av de förhandlingar, som där fördes, så måste man vara bra naiv för att kunna föra ett sådant resonemang. Den omständigheten att det icke blev någon konflikt hänger samman med andra problem, som jag likväl här nu icke skall ingå på, men jag vill rekommendera herr Vougt, som är specialist på Nationernas förbund och utrikespolitiken, att mera ingående studera problemet Jugoslavien—Italien—Frankrike och de beröringspunkter, dessa stater politik ha. Jag tror, att han då skall förstå, varför den konflikt icke uppstod, som annars varit ganska naturlig.

Sedan kommer jag till herr Hagberg i Luleå. Jag vill säga, att när jag för mitt vidkommande å gruppens vägnar formulerade motiveringen till motionen, gjorde jag detta icke alls med tanke på att sätta herr Hagberg på det hala eller för att ställa honom mot väggen — så stort intresse har jag aldrig haft för herr Hagberg och hans parti — utan därför att jag i denna fråga ansåg, att de synpunkter beträffande Nationernas förbund, som han hävdade i sin motion av år 1933, äro utav den art, att de i dag kunna återupprepas

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

såsom varande lika riktiga som den dag de skrevos, och för att visa, att vi, då vi förde fram denna motion, icke blott representerade vår egen uti tidigare motioner ständigt hävdade mening utan även den uppfattning, som representeras av den organisation som heter komintern. Jag skall icke citera. Jag förmodar, att en hel del av kammarens ledamöter sett vad här står, men jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att så förhöll det sig, när vi togo detta citat.

Vidare säger herr Hagberg, att vi bedrivit hets mot Sovjetunionen. Jag förstår nu icke, hur något sådant kan utläsas ur motionen, men jag känner ju igen anklagelsen. Jag vill emellertid replikera herr Hagberg med att säga, att om någon här i kammaren i dag bedrivit hets mot Sovjetunionen genom sitt anförande så är det herr Hagberg, Hilding, från Luleå, och jag skall också bevisa detta mitt påstående. Han säger nämligen, att då det gäller att ta ståndpunkt till den fråga som föreligger för den egna gruppens vidkommande, utgår han ifrån regeringens politik och regeringens ställningstagande till Nationernas förbund. Och vad är det, han därmed säger? Jo, han säger, att regeringen framför allt hjälper dem som uppträda såsom fredsstörare, nämligen Tyskland. Detta är herr Hagberg icke ensam om att förkunna, utan detsamma förkunnas i kominterns press. Det är Tyskland och Japan, som framför allt äro de krigiska staterna just nu. Han säger vidare, att regeringen söker kontakt just med de stater, som vilja förhindra ostpakten, och han säger, att regeringen försöker engagera oss i sådant block, som vi icke ha något intresse att vara med uti. Slutligen kommer han med följande samvetsfråga: Tror icke herr Flyg, att icke motsättningar bestå och att det under sådana förhållanden är klokt av Sovjetunionen att genom inträde i Nationernas förbund söka utnyttja dessa motsättningar? Ja, om vi nu först skola ta denna samvetsfråga, om Flyg icke tror, att motsättningar uppstå inom Nationernas förbund, så är Flyg övertygad om och har alltid varit övertygad därom och har vid varje tillfälle hävdadt, att dylika motsättningar finnas. Ja, det hela är så naturligt, att varje människa, som ser på det nuvarande läget ur socialistisk-marxistisk synpunkt, vet att aldrig hava motsättningarna framträtt så klart på olika områden i förhållande till varandra och så oförsonligt både ekonomiskt, finansiellt och nationell, som fallet varit under åren efter 1918 års fredsslut. Det är alltså fullkomligt onödigt att ställa denna fråga.

Men vidare frågar herr Hagberg: Är det icke klokt att genom inträde söka utnyttja dessa motsättningar? Sammanställa vi nu frågan, om man genom inträde i Nationernas förbund skall utnyttja de motsättningar, som där existera, med herr Hagbergs uttalande om den svenska regeringens politik såsom varande motivet för den svenska komintersektionens ståndpunktstagande här i dag, så blir resultatet, att därför att Sovjetunionen inträtt i Nationernas förbund och sökt kontakt med vissa grupper inom Nationernas förbund och därför att den svenska regeringen i sin tur motverkar dessa intressegrupper genom att stå på en annan linje, är herr Hagberg i dag anhängare av den uppfattningen, att vi skola utträda ur Nationernas förbund. Om så icke varit fallet, om t. ex. herr Hagberg varit representant för komintern i det franska parlamentet, skulle han i stället gått in för att påyrka medlemskap i Nationernas förbund och yrka avslag på motionen om utträde ur förbundet. Tack, herr Hagberg! Jag är mycket tacksam för detta svar! Är det någon som bedrivit hets mot Sovjetunionen är det herr Hagberg genom detta resonemang, ty från officiell rysk sida har ett helt annat besked givits än detta, att Sovjetunionen gått in i Nationernas förbund för att söka allians och samarbete med vissa imperialistiska makter. Från Sovjetunionens sida har man mycket klart och tydligt sagt ifrån, att man gått in i Nationernas förbund för att utnyttja förbundet för fredens säkerställande. Litvinov hälsade sålunda i sitt tal om

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)
 Saarproblemet med tillfredsställelse omröstningsresultatet, och han gratulerade befolkningen i Saarområdet till att nu kunna återvända till det gamla hemlandet, samt hoppades, att denna omständighet i sin tur skulle underlätta vägen för Tyskland tillbaka till Nationernas förbund. Vem skall jag nu tro, herr Hagberg från Luleå som representant för den politik, som på detta område föres, eller Litvinov? Jag håller mig till den sistnämnde, och jag hoppas, att hans förklaring är den riktiga, och att icke den förklaring herr Hagberg givit är den, som skall stå som måttstock. Ty detta skulle betyda, att vad vi sagt i vår motion är mera sant än om vi skulle ha anlagt herr Hagbergs synpunkter på Sovjetunionens medlemskap i Nationernas förbund. Ty vad ha vi sagt? Jo, vi ha sagt, »att Sovjetunionen vill fred och har allt intresse av att förhindra krig», och vi ha vidare sagt, att »genom dess inträde i Nationernas förbund har endast den beklagliga förändringen inträtt, att den enda makt, vilken oberoende av de övriga makterna stod såsom den bestämda motståndaren till kriget, nu har samma förpliktelser som övriga medlemmar i förbundet och kan genom de kriget förberedande makterna dras in på en viss sida i en utbrytande konflikt». Om herr Hagberg begär ordet så var vänlig och ge mig besked på frågan: Är det något osant i denna formulering? Har icke Sovjetunionen genom sitt medlemskap kommit i beroende ställning av andra makter och har den icke genom de statuter, som existerar för Nationernas förbund, riskerat att dragas in i ett kommande krig? Komma icke de förpliktelser, som ett medlemskap medföra, att också drabba Sovjetunionen? Och jag frågar vidare: Har icke Sovjetunionen därigenom kommit i en annan ställning än den intog på den tid, då Lenin mycket klart och bestämt hävdade, att Sovjetunionen stode oberoende av hela den imperialistiska världen, och att den hissade kampens fana mot samma imperialistiska värld? Så tror jag, att vi måste förstå, att frågan ligger till, och vi skola icke, herr Hagberg, försöka att leka med ord och ej heller försöka att dansa någon slags karuselldans för att komma ifrån ett ståndpunktstagande, som redan är klart och — såsom jag hoppas — får stå kvar okorrigerat i protokollet för kammarens förhandlingar.

Med det anförda har jag, herr talman, egentligen sagt vad jag haft att säga i denna debatt, och jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den av den socialistiska gruppen väckta motionen.

Herr Vougt: Herr talmannen hyser utan tvivel den meningen, att denna debatt nu skulle kunna vara slut. Jag för min del tror icke, att vi kunna få så synnerligen mycket mer ur densamma.

Jag kan emellertid icke underlåta att göra en anmärkning. När herr Hagberg i Luleå nyss riktade en protest mot regeringens utrikespolitik, kunde jag icke underlåta att tänka på, att här strax förut eller under debatten om fredsanslaget klander riktades mot regeringens utrikespolitik ifrån den kollega, som sitter framför herr Hagberg i Luleå, nämligen herr Meyerhöffer. Det är en märkvärdig tillfällighet, men det är kanske också något mera, att kritiken emot regeringens utrikespolitik föres här i kammaren från talesmännen för partier, vilka icke stå helt på demokratiens grund. Herr Meyerhöffer gör gällande, att regeringens politik icke kan vinna hans gillande, därför att den innebär en inringning av Tyskland. Herr Hagberg i Luleå med instämmande av herr Flyg förmenar, att det i stället är en inringningspolitik gentemot Ryssland. Jag misstänker, att eftersom båda meningarna icke kunna vara riktiga, båda dessa meningar äro oriktiga.

Det är väl ganska egendomligt ändå, att dessa uppfattningar framkomma från håll, där man tydligen icke bedömer saken uteslutande ur svensk utan i stället ur en annan synpunkt.

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

Till herr Flyg har jag ingenting vidare att tillägga, om icke möjligen detta, att jag icke blivit så alldeles övertygad om hans sakliga förutsättningar att kunna föra en diskussion i denna sak.

Jag ber att få vidhålla yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall bara ge några repliker i anledning av vad som här förevarit, sedan jag hade ordet förra gången.

Jag riktar mig närmast mot herr Flyg, som i sitt anförande förnekade, att socialistiska partiet i sin motion hetsat mot Sovjetunionen. Det citat, som jag tidigare tog ur motionen om konsekvenserna av Sovjetunionens medlemskap i Nationernas förbund, är det som jag betecknat som hets mot Sovjetunionen. Det är emellertid betecknande, att herr Flyg icke tog upp ett annat påpekande, som jag gjorde om en av det socialistiska partiet nyss utsläppt broschyr, däri man säger att Sovjetunionen är den internationella arbetarrörelsens dögrävar.

Sedan vill jag också till kammarens protokoll få antecknat, att herr Flyg icke svarade på den fråga, jag framställde. Han sade, att visst finns det motsättningar, men att själva sakfrågan icke vore, om det fanns några motsättningar utan om Sovjetunionen kunde ha något intresse av att för fredens sak utnyttja dessa motsättningar. Jag för min del har emellertid den uppfattningen, att när Sovjetunionen nu har gått in i Nationernas förbund, detta skett i syfte att utnyttja de motsättningar, som där finnas mellan stater, som aggressivt förbereda kriget och som öppet proklamera, att de ämna släppa löst ett krig, och de stater, som av ena eller andra bevekelsegrunden icke i dag vilja ett krig utan i stället vilja förhindra ett krigsutbrott, och jag hävdar, att Frankrikes politik under de senaste åren faktiskt varit en politik, som strävat efter att förhindra — sida vid sida med Sovjetunionen — ett krigsutbrott. Jag frågar då: Är det icke klokt att Sovjetunionen i Nationernas förbund går in för att utnyttja dessa motsättningar eller med andra ord att för sig vinna sådana krafter, som av ena eller andra orsaken frukta ett krig och nu icke vilja ha ett krig. Den frågan har herr Flyg icke besvarat, men den frågan blir av avgörande betydelse, när man försöker klara ut, om det kan vara något intresse för fredssaken, att Sovjetunionen inträtt i Nationernas förbund. Herr Flyg sade också, att om herr Hagberg befunnit sig exempelvis i det franska parlamentet, så hade han sannolikt röstat för att vederbörande stat skulle stå kvar i folkförbundet. Jag tror, att herr Flyg har rätt i detta sitt påstående, ty man kan icke ställa upp några doktriner i denna fråga, utan man har här att ta hänsyn till den politik, vederbörande regering för, och om denna politik gagnar fredssaken. Om det nu kan bevisas, att den svenska regeringen verkligen gör insatser för fredens sak uti folkförbundet, skulle vi — jag säger detta utan att tveka ett dugg — vara med om att votera dubbla anslaget, om så gällde, till folkförbundet.

Vidare ställer herr Flyg följande fråga: Är det icke sant, att Sovjetunionen genom sitt inträde i folkförbundet kan bli indraget i krigiska förvecklingar? Ja, herr Flyg, jag skulle förstå frågan, om det vore på det viset, att Sovjetunionen vore en isolerad ö på sidan om det stora världsskeendet. Men nu har ju herr Flyg tvärtom vid upprepade tillfällen deklarerat, att ifråga om inringningspolitiken är det just Sovjetunionen, som är objektet för de aggressiva imperialistiska staterna. Han har i det sammanhanget talat om Japan och Kina. Frågan här står alltså icke i dag, om Sovjetunionen kan bli indraget i ett krig eller icke, utan här står det klart för alla människor, att här skapas en stormaktskombination just för att inringa Sovjetunionen i ändamål att påtvinga densamma ett krig. Det är just för att förhindra ett sådant krig eller

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)
 för att förhindra, att Tyskland, Japan och Polen i förbund kasta sig över Sovjetunionen som Sovjetunionen uti Nationernas förbund utnyttjar motsättningarna mellan de olika imperialistiska staterna. Så ligger ju saken till och icke på det sätt, som herr Flyg framställt den i detta fall.

Sedan undrade herr Vougt, vad som menades med uttalandet, att den japanska imperialismens överfall på Mandschuriet var en följd av en allmän folkvandring. Jag har icke detaljsiffrorna, men klumpsiffrorna har jag i alla fall i huvudet. När Japan företog sitt överfall på Mandschuriet, bodde det 27 miljoner kineser i Mandschuriet och ungefär 250,000 japaner. Utifrån dessa fakta, som väl äro kända för de allra flesta, är det ju löjligt, herr Vougt, att påstå, att Japans överfall på Mandschuriet var en konsekvens av japansk folkvandring till Mandschuriet.

Vidare ansåg han, att det var litet egendomligt, att herr Meyerhöffer och herr Hagberg skulle vara på samma linje. Jag vet icke, om herr Meyerhöffer är på samma linje som jag i den här frågan. För såvitt jag förstått honom rätt, är han tvärtom anhängare av att anslaget till Nationernas förbund skall bibehållas och att Sverige fortfarande bör vara medlem av förbundet. Man skulle således snarare kunna säga, att herr Meyerhöffer och herr Vougt äro på samma linje. Jag vet icke, om herr Vougt utifrån sin utgångspunkt anser detta vara komprometterande för honom. En så enkel argumentationskonst borde herr Vougt hålla sig för god att använda.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Då jag blivit direkt angripen, tillåter jag mig yttra några ord.

Jag hade icke tänkt på något vis bemöta herr Vougts första anförande, men jag anser, att det sätt, på vilket han angrep ett statsöverhuvud, som numera icke är i livet, var otillständigt. Vad herr Vougt tillät sig yttra om att tyska generaler flytt var mycket litet på sin plats. Framför allt då det gällde den fältmarskalk, som genom att föra arméerna tillbaka från krigsskådeplatsen räddade landet. Det tyska folket slöt upp omkring honom. Jag tycker, att herr Vougt, även när det gäller militärer i yrkesutövning, kunde tillåta sig litet grand av objektiv rättvisa. Han borde icke på detta sätt förvanska historien.

Jag skulle emellertid kunnat låta den saken passera utan att blanda mig i debatten. Herr Vougt talade emellertid om mitt ståndpunktstagande. I anledning därav vill jag säga, att jag anser, att Nationernas förbund närmast är att likna vid en internationell socialiseringsnämnd. För några år sedan brukade man säga på borgerligt håll om socialiseringsnämnden: Låt den arbeta och verka, så skall det om några år gå upp för alla människor, hur ofullkomlig den är. Av den enkla anledningen anser jag, att vi icke ha något som helst skäl att forcera frågan i den ena eller andra riktningen. Det är händelseutvecklingen, som med naturnödvändighet tämligen snart kommer att förstöra det instrumentet. Av den anledningen har jag i år liksom under två år förut, då den här frågan varit uppe, avhållit mig från att rösta.

Herr Vougt talade om partier, som icke stå helt på demokratisk grund. Den demokrati, som herr Vougt låtit skymta fram och vars mest utmärkande drag har varit uppmaningen att bygga fler fängelser i det här landet, ja, den form av demokrati, som herr Vougt representerar, den har jag verkligen icke så mycket gemensamt med.

Jag har här gjort anmärkning mot regeringens politik från en synpunkt av mycket demokratisk natur. Jag har kort och gott begärt besked om vad som verkligen sker. Detta har jag gjort med anledning av de anföranden, som hållits av hans excellens herr utrikesministern och av statsrådet Undén. Vad

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

innebär Saarexpeditionen? Det är allt fler och fler, som ställa sig spörjande i detta avseende. För en man med herr Vougts internationella läggning och allmänna vyer borde det ju icke vara särskilt förhatligt, om man skulle inta en mera internationell ståndpunkt. För mig ter sig frågan helt annorlunda. Jag tillåter mig, herr Vougt, att tro, att jag intar en mycket utpräglad nationell ståndpunkt. I alla händelser eftersträvar jag det. Hur jag kan lyckas, tillkommer inte mig att bedöma, men det finns intet som helst skäl för herr Vougt att slänga ut påståenden, för vilka han icke kan skaffa något som helst bevis. Herr Vougt får betrakta vår ställning hur han vill. Jag själv och den grupp, jag tillhör, tro, att vi så gott vi förstå sträva efter att se frågorna ur mer utpräglad nationell synpunkt än andra grupper.

Herr Flyg: Herr talman! Bara ett par ord. Herr Meyerhöffer förklarade, att han ansåg Nationernas förbund vara att jämföra med ett slags internationell socialiseringsnämnd. Det synes vara ett mycket felaktigt påstående. Det enda, som skulle kunna tyda på, att det ligger någon sanning i det, är det ringa intresse, som visats för dagens debatt från regeringens sida. Men om Nationernas förbund vore en internationell socialiseringsnämnd, skulle regeringen sätta in all sin kraft på att avskaffa förbundet, ty regeringen är icke för några som helst socialiseringsnämnder.

Herr Hagberg kommer igen och säger, att han icke fått direkt besked, huruvida det vore klokt av Sovjetunionen — om inom Nationernas förbund uppstode motsättningar mellan de olika makterna — att gå in i förbundet och söka utnyttja motsättningarna. Herr Hagberg sade, att på den frågan hade han icke fått något klart besked.

Jag vill då erinra herr Hagberg om, att Nationernas förbund icke bildades år 1934 och att sovjetregeringen är den enda regering, som suttit sedan 1917, d. v. s. sedan Nationernas förbunds tillkomst, men först år 1934 tagit det där underbart betydelsefulla och märkvärdiga steget att gå in i Nationernas förbund för att utnyttja motsättningarna där. Jag vill erinra herr Hagberg om, att motsättningarna i Nationernas förbund icke äro av årgång 1934 utan väsentligt äldre. Vad vi här ha framför oss, det är en annan inställning från Sovjetunionens sida i fråga om den internationella politiken och i fråga om Nationernas förbund än vad Sovjetunionen haft tidigare. Tidigare har Sovjetunionen — jag har för mitt vidkommande ingenting att säga gentemot ett sådant handlingssätt — utnyttjat de olika konferenser av internationell karaktär, på vilka ekonomiska frågor eller avrustningsfrågor behandlats. Sovjetunionen har sänt dit delegationer, som deltagit i de olika frågornas behandling och därvid sökt tillgodose Sovjetunionens intressen, i den mån det varit möjligt.

När jag tidigare talade om anslaget till Nationernas förbund, förklarade jag, att jag ansåg, att det var fullt naturligt, att den svenska regeringen även i fortsättningen handlade på ett likartat sätt och deltog i diverse internationella konferenser. Vad som nu inträffat är just vad som sagts ifrån i motionen, att Sovjetunionen, tidigare en oberoende makt — som sysslar med den inre uppbyggnadsprocessen och såsom socialistisk stat icke hade några expansionssträvanden — nu engagerat sig i Nationernas förbund. Enligt vad herr Hagberg tidigare i dag yttrat, skulle detta ha skett för att inom organisationens ram draga fördel av förefintliga motsättningar. Det säges, att Sovjetunionen i dag ingått i Nationernas förbund för att deltaga i dess verksamhet och knyta allians med de makter, som stå på en likartad linje. Det sker för fredens bevarande, säger herr Hagberg. Det är detsamma som att säga, att Nationernas förbund arbetar för freden. Herr Hagberg säger, att

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)
vissa makter, bland annat Frankrike, äro fredsvänliga, men att andra makter vilja ha krig. Vad är det för resonemang, herr Hagberg? Skaffa medlemskort i det socialdemokratiska partiet! Det är bara det, som fattas.

Sedan, herr talman, skulle jag till sist vilja påtala, att när vi i dag ha behandlat frågan om Nationernas förbund — visserligen på grund av motion från den socialistiska riksdagsgruppen, som naturligtvis icke är så talrik — har regeringsbänken stått tom. Det är en förolämpning, icke mot vår grupp utan mot riksdagen, som under remissdebatten inte fick höra ett ord om det utrikespolitiska läget från regeringsbänken. När detta viktiga problem behandlas, har man ej ens fått se den närmast ansvarige ministern på sin plats på regeringsbänken.

Jag har velat säga detta till kammarens protokoll. Vi betrakta det icke som någon som helst förolämpning mot den grupp, från vilken motionen framlagts, men vi anse det för en förolämpning mot riksdagens andra kammare, att regeringen handlägger utrikespolitiken på egen hand. Det har tydligen varit så självklart för regeringen, att regeringen ensam bör behandle saken, att regeringen icke ansett sig böra vara närvarande i kammaren.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 6.

Ang. sänkning av rösträttens åldern vid allmänna val. Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 145 och 146 av herr *Henrikson m. fl.*

I motionen II: 145 hade hemställts, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte besluta, att §§ 6 och 16 riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse:

§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjuugo års ålder.

I motionen II: 146 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, »att sådana ändringar vidtagas i nu gällande lagar och förordningar, att åldersgränsen för kommunal rösträtt medges man och kvinna som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuugo års ålder».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. sänkning av rösträttsåldern vid allmänna val. (Forts.)

Vid utlåtagandet var fogad reservation av herrar *Hallén, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Borg, Fast, Vougt* och *Nilsson* i Göteborg.

Utskottets hemställan föredrogs, och yttrade därvid:

Herr Henrikson: Herr talman! Vi ha i två motioner yrkat, i den ena att rösträttsåldern vid elektorsval skulle sänkas till tjugu år, d. v. s. att de som skulle ha rösträtt skulle ha fyllt tjugu år föregående år, de skulle således få rösträtt samma år, som de inträdde i den s. k. borgerliga myndighetsåldern; och i den andra, att det skulle göras sådana ändringar i nu gällande lagar och förordningar, att åldersgränsen för kommunal rösträtt medges man och kvinna, som är svensk undersäte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugu års ålder. Dessa motioner har utskottet avstyrkt. Utskottets motivering för avslag är, att icke tillräckliga skäl förebragts för de i motionerna föreliggande yrkandena.

Nu vill jag fråga: Finns det några skäl för avslag på dessa motioner? Finns det några skäl för att man skall hålla ute den del utav folket, som i politiskt rörlighetshänseende, då det gäller att taga ställning till politiska frågor, är lika kvalificerade som någon annan åldersgrupp? Mig synes det, som om *alla skäl talade för bifall till motionerna* om att ungdomen skall få rösträtt, när den blir myndig, under det att *inga skäl tala mot en sådan förändring*. Det har i varje fall ifrån utskottets sida icke nämnts några skäl. Jag har gått till gamla protokoll för att se vad man tidigare anfört för skäl för att icke ungdomen bör ha denna rösträtt, och det som mest frapperat mig vid studium av dessa protokoll är den tystnad, som herrarna iakttagit, när det gällt denna fråga, d. v. s. herrarna på den borgerliga kanten. De ha tigit, och denna tystnad anser jag vara talande nog. Det finns inga skäl, varför en människa, som är tjuguetår, icke skulle ha rösträtt. Finns några sådana skäl, vore jag mycket tacksam att få höra dem här i kammaren, så att man kunde granska deras bärighet.

Så har det talats om från det hållet, att erfarenhet och mognad icke skulle finnas hos ungdomen i den grad, som skulle vara erforderligt för rösträtt. Vi ha väl allesammans som aktiva politiker gått på vallokalerna och sett, vilka det är som rösta. Jag antar, att vi väl många gånger gjort oss den frågan, om det är åldern, som är avgörande för mognad i politiskt hänseende. Jag tänker på en man nere i Göteborg, som samlade en viss grupp av väljare. Det var beklagligt att se dessa människor marschera upp till valurnorna, människor, som för länge sedan i tankarna flyttat från denna jordevärlden och som borde kunna höra änglavarningarnas sus. De stodo i begrepp att få kompensation för den trista jordevandringen, att få vandra på guldgator vid harpospel. Dessa människor ingavs föreställningen om, att det enda, som behövdes för att komma till lyckoriket, det enda som behövdes för att ge dem inträdesbiljett dit, vore att rösta på »Samhället främst». Äro dessa människor, som aldrig ställt ett politiskt problem konkret framför sig, så politiskt mogna och erfarna, att de böra ha rösträtt?

Hur är det med ungdomen i detta land? Det är ungdomen jag talar för. Jag talar med erfarenhet från en mångårig verksamhet inom arbetarnas bildningsförbund, där det finns ungdomar, som ständigt diskutera politiska problem och samhällsfrågor och som äro verkligt kompetenta att taga ställning i politiska frågor. Jag tänker på de stora politiska ungdomsorganisationerna. Jag tänker på den studieverksamhet, som bedrives också på annat håll än inom arbetarrörelsen, inom politiska ungdomsorganisationer, och jag frågar:

Ang. sänkning av rösträttsåldern vid allmänna val. (Forts.)

Har icke denna ungdom visat sig ha sådan förståelse och sådant intresse för politiska spörsmål, att den borde ges möjlighet att avge sitt votum?

Jag kan som sagt inte finna någonting, som talar mot en förändring. Utskottet säger, att vid upprepade tillfällen ha krav i denna riktning framförts men avslagits. Men icke är väl detta någon motivering för att man ständigt skall avslå sådana krav?

Vidare säger utskottet, att i motionerna skulle ha framförts yrkande på att rösträtt skulle erhållas redan innan den borgerliga myndighetsåldern uppnåts. Ja, det kan synas så, men i motionerna har det föreslagits, att ungdomen skall få rösträtt samma år, som den uppnår den borgerliga myndighetsåldern. Det står nämligen i motionerna, att de valberättigade skola vara fyllda tjugu år nästföregående kalenderår. Det blir alltså det året, som de fylla tjuguet år, som de skola få rösträtt.

Jag anser, att man mycket väl nu kan gå in för en förändring och att ingenting finns, som motiverar denna hållning från riksdagens sida. Det skulle vara intressant att från de olika partiernas representanter få en deklaration i denna fråga. Det väddas så mycket till ungdomen vid vissa tillfällen. Man blir sentimental, när man talar för ungdomens rätt, men när det gäller att ge ungdomen dess rätt, så vill man aldrig vara med. Vad säga det nationella ungdomsförbundets representanter, som nu konstituerat sig som ett självständigt politiskt parti? Vad säga folkpartiets representanter? Högerens representanters mening tänker jag icke i detta fall bedja få reda på. Den som läst historien, vet hur högern i alla tider fört kamp mot varje demokratiskt krav. Att trots detta någonting uppnåts, måste tillskrivas mera framstegsvänliga krafter. Vill man, att demokratin skall leva, så finns det nog alla skäl att se till, att den mera utvidgas. Sådana skönhetsfläckar, som dem man har, när det gäller rösträtt vid elektorval, böra bortopereras. Är det icke underligt, att en människa kan vara vald som ledamot av andra kammaren utan att ha rösträtt vid elektorval och landstingsmannaval. Jag kan så mycket hellre påpeka detta, som jag själv, när jag kom in i denna kammare, saknade rösträtt vid sådana val. Man kan fråga sig, om denna kammare har så låg tanke om sin egen betydelse, att den icke vill för sin del ge ett klart uttryck åt den meningen, att denna abnorma ordning måste ändras.

I förhoppning om att det skall bli en liten debatt också i denna fråga och att de olika partiernas representanter skola yttra sig för att ge klart besked, skall jag be att få yrka bifall till motionerna.

Herr Hallén: Herr talman! Den siste talaren uttalade en förhoppning om att det skulle bli en liten debatt i ärendet. Jag ber att få lägga särskild tonvikt på ordet *liten*. Vi ha ingen anledning taga upp detta underliga anförande till saklig vederläggning, huru frestande det än kunde vara att efterlysa den där mannen i Göteborg, som samlade en så underlig valmansskara, som icke längre hörde till det här jordelivet, och vad det var för slags spökbrigad, som talaren därmed åsyftade. Det får vara hans egen hemlighet; jag tycker icke, att vi skola taga upp någon debatt om den sortens inlägg. Jag vill här bara, herr talman, med några korta ord motivera den ståndpunkt, som jag och mina meningsfränder intagit till de föreliggande motionerna.

Som framgår av utskottets utlåtande, har till detta fogats en kort deklaration, där vi meddelat, att vi i utskottet ha yrkat bifall till vår tidigare intagna ståndpunkt i rösträttsfrågan och alltså krävt, att man skulle sätta rösträttsåldern till 21 år. Vi hava också erbjudit vad man möjligen kan kalla en kompromiss till 23-årsåldern. Och vid vissa tillfällen tidigare har inom konstitutionsutskottet även från visst borgerligt håll funnits sympati för en sådan

Ang. sänkning av rösträttsåldern vid allmänna val. (Forts.)

linje. Så har emellertid ingalunda varit fallet i år, och därför kom ju något sådant yrkande icke heller fram. Vi ha emellertid vidhållit vår gamla uppfattning. Att vi dock icke ställt ett positivt yrkande till riksdagen, beror helt enkelt därpå, att vi vilja förbehålla oss att själva välja tidpunkten för att föra fram vår ståndpunkt i rösträttsfrågan, och allra minst hava vi någon lust att vidhänga så, jag säger hafsigt, hopkomna motioner som de föreliggande. Jag vill nämligen påpeka — vilket nog många av kammarens ledamöter sett — att motionärerna, när det gäller §§ 6 och 16 i riksdagsordningen, visserligen föreslå den här ändringen från siffran 23 till siffran 20, men att de hava haft så bråttom, när de skrivit sina motioner, att de icke tänkt på att skriva ut dessa grundlagsparagrafer ordentligt, varför det skulle komma att heta i § 16, att valrätt tillkommer — etc. — den, som hunnit 20 års ålder. Men sedan skulle det ändå stå: »Valrätt må dock ej utövas av den, som står under förmynderskap.» Det kommer man icke ifrån, herr Henrikson, genom att säga, att det står ju, att det skall vara den, som under näst föregående kalenderår uppnått 20 års ålder, så att i realiteten skulle man vara 21 år. Det kan nämligen mycket väl tänkas sådana fall, där man i praktiken icke ännu under det år, man får rösta, hunnit fylla 21 år. Grundlagen skulle alltså komma att innehålla en så rörig och motsägande formulering, som skulle bli en följd av så beskaffade rösträttsmotioner.

Jag förmodar, att kammaren håller oss räkning för, om vi icke vilja i anknytning till motioner av sådan kvalitet här ställa något yrkande, varför jag nöjer mig med att på angivna skäl be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag skall för min del med nöje tillmötesgå herr Henriksons önskan, då han uttalade sin mening, att högern här icke skulle behöva deklarerera sin ståndpunkt eller motivera den. Jag skall därför för min del med instämmande i vad herr Hallén sade nöja mig med att blott och bart yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Gustafsson i Välsnäs: Herr talman! Jag skall icke heller i någon högre grad förlänga debatten. Emellertid vill jag säga, att beträffande sänkning av den allmänna politiska rösträttsåldern har jag personligen den uppfattningen, att den för närvarande är ganska väl avvägd. Jag tror icke, att ungdomen som sådan känner det orättvist, att den efter det att den borgerliga myndighetsåldern inträtt ett par år får vänta, innan den får utöva dessa politiska rättigheter.

För övrigt antar jag, att då de politiska problemen äro så pass svåröverskådliga, så pass krävande att överblicka, det väl kan behövas denna högre grad av mognad, innan rösträttsåldern inträder. Jag har emellertid vid ett föregående tillfälle här i kammaren deklarerat, att jag anser det i längden vara ohållbart med denna skillnad i rösträttsåldern, då det gäller val till landstingsmän, och den politiska rösträttsåldern. Jag måste säga, att jag fortfarande vidhåller denna uppfattning. Nu hava ju de, som tidigare förfäktat den ståndpunkten, att det borde bli en enhetlig rösträttsålder, fränfallit detta yrkande i konstitutionsutskottet. Det finns sålunda ingen möjlighet att nu framföra något yrkande i det avseendet. Men jag ber att få säga, att visserligen kan man motivera denna högre rösträttsålder med att landstingen även skola välja ledamöter av första kammaren, och att man vill ha en artskillnad mellan kamrarna. Men denna skillnad mellan kamrarna är redan i mycket stor utsträck-

Ang. sänkning av rösträttsåldern vid allmänna val. (Forts.)
ning en fiktion. Man kan icke säga, att den är så pass genomgripande, att den i och för sig motiverar denna inkonsekvens i författningen, som skillnaden i rösträttsålder innebär. Sedan förra året har exempelvis genomförts den åtgärden, att högerpartierna i kamrarna, som förut varit åtskilda, sammanlagits till ett. Därigenom har återigen ett steg till kamrarnas nivellering tagits. Jag menar, att visserligen ingick denna högre rösträttsålder vid landstingsmannavalen uti 1918 års författningskompromiss, men denna kan ju icke i längden bestå. Skall man taga upp författningsproblemet, får man nog därför taga upp det från andra utgångspunkter, än man gjorde år 1918.

Jag skulle därför för egen del och, jag tror, även på min grupps vägnar kunna säga, att vi skulle vilja medverka till att det bleve genomfört en enhetlig rösträttsålder för alla både kommunala och politiska val.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Efter det anförande, som herr Henrikson här hållit om sina motioner, skulle det icke vara mycket att tillägga. Det är sant, att frågan om ungdomens politiska rösträtt har varit uppe åtskilliga gånger i denna kammare, och med nuvarande riksdagssammansättning har den även varit uppe till behandling, men utan resultat. Jag anser därför, att någon anledning att vidare gå in i resonemang med motionärerna finnes icke i detta sammanhang. Jag tror fastmera, att motioner av den beskaffenhet, som det socialistiska partiet med herr Henrikson i spetsen väckt, mera skada saken än gagna densamma.

Emellertid ställde herr Henrikson en fråga, huru de olika politiska partierna ställa sig till ungdomens politiska rösträtt. Jag tycker för min del, att det skulle vara onödigt för herr Henrikson att åtminstone fråga det socialdemokratiska partiet på den punkten, därför att herr Henrikson så sent som i fjol var medlem av det socialdemokratiska partiet och medlem av den socialdemokratiska ungdomsrörelsen. Och där hävdade och krävde herr Henrikson liksom hela ungdomsförbundet som sådant, att ungdomen skulle beredas rösträtt vid 21 års ålder. Det var sålunda i fjol som han ansåg 21 års ålder vara den lämpliga. När han sedan blivit nyfrälst Kilbomskommunist, skall han liksom sina partivänner alltid gå ett steg åt vänster och har därför ansett det lämpligt att sätta rösträttsåldern till 20 år.

Utöver detta har jag intet att anföra i detta sammanhang.

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill med tillfredsställelse inregistrera ett yttrande av en ärad talare på Kalmarbänken, som nyss hölls, där talaren själv polemiserar emot de svårigheter, som 27-årsstreckets val till landstingsmän innebär, och framhåller de uppenbara förmåner, som skulle komma oss alla till godo genom att få en enhetlig rösträttsålder med gemensamma röstlängder och elektorersamlingens avskaffande, vilket uppenbarligen är en sak, som förr eller senare framkallar en positiv lösning.

Varför jag tagit till orda här är egentligen endast på grund av ett litet uttryck av herr Gustafsson i Välsnäs, då han menade, att vi, som förut stått på denna linje och begärt denna praktiska reform om 27-årsstreckets avskaffande, skulle hava frånfallit denna vår uppfattning. Det är alldeles felaktigt. Vi säga ju i vår speciella deklaration: »Den nu gällande rösträttsåldern för landstings- och elektorval är orimligt hög, och bärande skäl för dess bibehållande kunna icke anföras.» Vi ha alltså icke alls frånfallit vår uppfattning, utan så fort de yttre möjligheterna föreligga för att med utsikt till framgång genomföra detta, kan den ärade talaren vara förvissad om att vi också

Ang. sänkning av rösträttsåldern vid allmänna val (Forts.)

föra fram det. Men att, som sagt, vi icke göra det i anknytning till herr Henriksons motioner må räknas oss till godo.

Herr Henrikson: Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg påpekade, att det borde vara onödigt för mig att fråga efter socialdemokraternas ståndpunkt i denna fråga. Jag vill tala om för herr Nilsson, att om han hade hört på mitt anförande, hade han icke behövt begära ordet, därför att jag frågade icke efter socialdemokraternas ståndpunkt i denna fråga, även om det med hänsyn till förändrade ståndpunkter i andra frågor kanske hade varit befogat att göra denna förfrågan. Men nu gjorde jag icke det, utan jag höll mig till, att socialdemokraternas inställning till denna fråga var den, som var uttryckt i reservationen, där man talar om vad man vill, men där man slutar med att icke ha något positivt yrkande.

Nu säger herr Hallén, att socialdemokraterna välja att intaga sina ståndpunkter själva och vilja icke göra det i anknytning till dessa motioner. De äro hafsigt skrivna, och det är en hel del fel på dem. Det må vara hur det vill med den saken, men har man en uppfattning i en fråga, så spelar det väl ingen roll, i anknytning till vilken motion man söker visa denna ståndpunkt. Vill man föra fram en fråga, så slåss man för den — det gör åtminstone jag. Men jag har ju icke precis det kall, som herr Hallén har.

I övrigt vill jag säga det, att det har här icke framförts ett enda skäl emot en sänkning av rösträttsåldern. Och när majoriteten inom denna kammare i alla fall torde hava den uppfattningen, att man icke bör sänka rösträttsåldern, så skulle det vara roligt att höra de argument för denna ståndpunkt, som kunna anföras.

Vad beträffar herr Halléns värdering av mitt anförande vill jag bara till slut säga, att jag är mycket glad över att *han* anser mitt anförande underligt.

Herr Lundqvist: Herr talman! Den siste talaren efterlyste enträget skälen emot en sänkning av rösträttsåldern. Jag skulle vilja vädja till kammarens ledamöter, om icke de uttalanden, som här gjorts just av herr Henrikson, därest de skulle motivera något, borde motivera en *höjning* av rösträttsåldern och icke ett bibehållande, än mindre en sänkning av densamma.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Henrikson, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 111, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 121, angående anslag till underhåll av vissa historiska byggnader m. m.;

nr 122, angående utarrendering av kronan tillhörig andel i Jössefors vattenfall;

nr 128, angående nedskrivning av statslån till anläggning av Skövde—Axvalls järnväg m. m.;

nr 112, angående befrielse för marindirektören av första graden vid marin-ingenjörskåren i flottans reserv I. J. Falkman från viss betalningsskyldighet;

nr 113, angående gäldande av vissa haverikostnader;

nr 117, angående understöd åt löjtnanten H. A. L. Palmblads änka Gudrun Maria Palmblad, född de Neergaard;

nr 118, angående pension åt kaptenen i Värmlands regementes reserv G. W. Falk; och

nr 130, angående befrielse för vissa officerare vid flottan från dem ådömd betalningsskyldighet till kronan.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 8.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om landshövdingens valbarhet som riksdagsman.

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 253, av herr *Bengtsson* i Kullen hade föreslagits, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande lämpligheten av landshövdingars valbarhet såsom riksdagsmän och om sådant förslag till ändring i grundlagen, vartill denna utredning kan föranleda».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid avgivits:

av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson* och *Fast*, vilka, ehuru med särskild motivering, instämt i utskottets hemställan; samt

av herrar *Reuterskiöld*, *Stendahl*, *Källman*, *Persson* i Trången, *Andersson* i Malmö, *Lundqvist*, *Wiklund* och *Nilsson* i Göteborg, vilka yrkat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av landshövdingars valbarhet såsom riksdagsmän och om sådant förslag till ändring i grundlagen, vartill denna utredning kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Bengtsson* i Kullen: Herr talman! Landshövdingetjänsterna äro ju av ovanligt stor betydelse för respektive län. Det är därför också av mycket stor betydelse, att det ordnas så, att den person, som skall upprätthålla en sådan tjänst, även har tid att ägna sig åt sitt ansvarsfulla uppdrag. Det kan väl ändå icke sägas vara lämpligt, att en sådan person uppehåller sig som riksdagsman under 4 å 5 månader årligen här i Stockholm. Detta måste helt visst resultera i, att länet och dess angelägenheter komma att bliva lidande. Det har nog heller icke varit meningen att så skulle bli förhållandet. Jag ber

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

att här få citera några ord ur instruktionen för landshövdingar: »Landshövdingen har att utöva tillsynen över ärendenas jämna gång inom länsstyrelsen samt övervaka, att befattningshavarna med noggrannhet och drift fullgöra sina åligganden. Landshövdingen skall vara bosatt i den residensort, som Kungl. Maj:t anvisat honom.»

Detta ämbete är, som jag nyss sade, alldeles givet icke förenligt med ett riksdagsmannauppsdrag. Landshövdingen bör ej heller lägga sig i de politiska striderna. Det är verkligen lyckligare, att han håller sig utanför desamma. Landshövdingarna böra representera samhället men icke något visst parti. Jag ber att härutinnan få citera en intervju, som för cirka ett år sedan gick igenom pressen. Det är ett uttalande, som gjordes av en av våra allra främsta ämbetsmän, varför jag anser det hava en mycket stor betydelse.

Det heter i en tidning under rubriken »Landshövdingarna och riksdagen»: »Den nyutnämnde riksmarskalken Oscar von Sydow, som under mer än två decennier beklätt landshövdingeposter, har tillfrågats i en intervju med anledning av utnämningen till riksmarskalk, huruvida han aldrig varit frestad att ta plats i riksdagen. Svaret blev följande:

— Jo, jag blev anmodad en gång under mina första Göteborgsår, men jag tackade nej — av principiella skäl. Det är möjligt, att andra hinna med att sköta både sitt län och riksdagen, men jag trodde mig inte om det. Och vidare håller jag före, att det är bäst, att landshövdingen står obunden av partier. Det gäller inte bara rikspolitiken, ty han har ju mycket också med landstinget att göra. Naturligtvis har jag ändå min mening i politiska frågor, men jag tillhör intet parti.

Excellensen von Sydow har under snart en mansålder betecknats som vårt lands mest framstående ämbetsman. Hans sakkunniga uttalande kunde vara något att tänka på — — —», och så äro här uppräknade en del politiska namn, som vederbörande åsyftar borde taga detta ad notam; jag skall icke nämna dessa namn.

Jag är av den uppfattningen, att det blir icke något lugn i denna fråga, förrän riksdagen har fattat ett beslut om utredning i den riktning, som den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna reservationen innebär. Och det är på den grund som jag också, herr talman, ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Fast: Herr talman! Det finns icke mindre än fyra linjer i denna fråga, därav två linjer med hemställan om avslag helt å den väckta motionen, där man endast skiljer sig i fråga om motiveringen. Sedan finns det en reservation, som går på bifall till motionen. Men genomläser man denna, låt mig säga något underliga reservation, så finner man, att man närmast av formella skäl stannat vid att gå på bifall till motionen, och praktiskt taget är motionären ensam, såvitt jag förstår, om sin linje. Vad reservanterna här, företrädde av utskottets högt ärade ordförande, vilja, är egentligen att införa något nytt riksdagsmannauppsdrag, ja, kanske icke helt nytt, ty vi hava en bestämmelse, som rör justitieråd, dem man nu skulle jämställa landshövdingar med, d. v. s. de skulle visserligen vara valbara till ledamöter av riksdagen, men sedermera skulle de vid utövandet av riksdagsmannakallet icke få deltaga i arbete i utskott. Låt mig på en gång här få deklarerera, att införande av några s. k. andra klass riksdagsmän, som visserligen skulle sitta här och fatta beslut i alla frågor, men som icke skulle vara kompetenta att deltaga i utskottsarbete, vill jag

Ang. landshövdingars valbarhet som riksdagsmän. (Forts.)
 för mitt vidkommande icke vara med om, och det är ju ej heller det man närmast talar om i den föreliggande reservationen, undertecknad av herr Reuterskiöld m. fl.

Jag vet icke vad det är egentligen för skäl, som tala för ett sådant ståndpunktstagande. Ty är det så, att man är behörig att här i riksdagen votera i alla frågor och även frågor, som beröra en rent personligt, och frågor, som beröra länet, då menar jag, att det är väl ingenting att ge avkall på, utan då kan man också ge vederbörande det uppdraget att fungera som riksdagsmän i allmänhet.

Jag har kommit till samma slutresultat som utskottet, det nämligen att denna motion icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd, och det är endast som sagt i fråga om motiveringen, som jag skiljer mig något från utskottsmajoriteten. Jag vill säga, som jag sagt i den reservation, som jag har undertecknat, och vilket även liksom något snuddats vid i utskottets uttalande, att det finns väl ingen anledning att föra fram landshövdingarna alldeles speciellt, som om det vore en grupp, som saknade beröringspunkter med andra grupper samhällsmedborgare. Nu är det dock så, att vill man verkligen till sakdebatt upptaga frågan om landshövdingarna, kan man icke göra detta utan att också taga upp till sakdebatt frågan om den ställning, som överhuvud vissa förtroendeämbetsmän och vissa ämbetsmän i chefsställning intaga. Det finns enligt mitt och utskottets förmenande ingen anledning för riksdagen att på detta sätt föra fram landshövdingarna i en alldeles särskild ställning. Vad som kan anföras mot att landshövdingar deltaga i riksdagsarbetet och äro valbara till riksdagen, kan tydligen med samma fog anföras även mot andra förtroendeämbetsmän. Det väsentliga i den ståndpunkt, som jag intagit i utskottet, ligger närmast däri, att jag har velat inför riksdagen uttala, vad jag tror man inom svenska folket är ganska överens om, att det icke kan förnekas att sammanförandet av landshövdingeuppdrag — och detta gäller även vissa andra förtroendeämbetsmän — med riksdagsmannaupdrag kan medföra olägenheter vid utövande av den ena eller andra befattningen. Jag har för mitt vidkommande ansett, att detta kända faktum, som väl ändock ingen kan förneka och som jag tror utskottsmajoriteten icke heller velat förneka, kan man gott föra fram i detta sammanhang. Avslagsmotiveringen är tillräckligt stark ändå, även om man har givit det erkännande, som gjorts i den reservation, som jag varit med om att underteckna.

Frågan om man skall beröra detta spörsmål ingående och taga ståndpunkt till det, bör ses i större sammanhang. Det är betänkligt att genom lagstiftning beskära valmännens möjligheter att fritt få kora de ledamöter, som de anse vara mest lämpliga till att representera dem och bevaka deras intressen. Här rör man sig närmast om en fråga, där man kan säga, att det är en omdömesfråga, och en fråga om omdöme från det ena fallet till det andra. Fallen kunna vara ganska olikartade. Frågan här är mera en fråga om att uppfostra väljarna än en fråga om att lagstifta på området. Ty om man skall slå in på denna väg med en sådan undantagslagstiftning, få vi göra klart för oss, att vi säkerligen ingalunda komma att stanna vid den ståndpunkt, som motionären här har intagit, då han pekat speciellt på landshövdingar, utan man kommer säkerligen att gå betydligt vidare.

Detta är, herr talman, skälen för mitt och för utskottets ståndpunktstagande, och skillnaden är som sagt mellan mitt ståndpunktstagande och utskottets endast den, att vad jag velat skriva ut i utskottets motivering är det faktum, som alla känna till, nämligen att man här från väljarnas sida bör gå fram med varsamhet, väga skälen från fall för och emot. Jag har ansett för mitt vidkommande, att det icke kunde skada med en sådan liten tankeställare, men

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

att det i övrigt bör överlämnas åt väljarnas eget bedömande, huru de vilja hava sin representation i den svenska riksdagen.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan med den motivering, som återfinnes i den av herr Oscar Gottfrid Karlsson och mig avgivna reservationen.

Med herr Fast förenade sig herr *Olsson* i Mora.

Herr Paulsen: Herr talman! För min del vill jag säga, att jag har ingen förståelse för de synpunkter, som motionären lagt på denna fråga. Jag ser nämligen saken på det sättet, att om en riksdagsman har blivit landshövding på grund av politiska förtjänster, så har det varit en kunnig och duktig riksdagsman med god politisk och administrativ förmåga. Men det är icke alldeles säkert, att han av den anledningen lämpar sig som landshövding. Det kan hända, att han blir en bra landshövding, men det kan också hända, att han blir mycket misslyckad som landshövding och kanske överlämnar skötseln av ärendena åt landsstatens tjänstemän, vilka sköta dem betydligt bättre än han själv skulle gjort. Varför skall man under sådana förhållanden — jag är övertygad om att sådana förhållanden inträffa kanske ganska ofta — varför skall man under sådana förhållanden taga den mannen från den gärning, där han dock passar, där han kan göra ett gott arbete, och sätta honom till ett sådant arbete, som han icke passar till? En annan sak är, att jag icke tycker om sådana här förbud. Jag anser, att det bör ligga i valmännens händer, om de vilja ha till riksdagsman en person, som är landshövding. Anse valmännen honom vara lämplig, tycker jag det icke bör förbjudas.

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag för min del yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundqvist: Herr talman! Det har ju redan framhållits, och det kan vem som helst övertyga sig om, att meningarna i denna fråga inom utskottet hava varit mycket delade. Det är icke nog, att vi ha en majoritet och en minoritet, utan även inom majoriteten, som gått på avslag, äro meningarna delade. Detta visar ganska tydligt, att man i denna fråga kan hava olika meningar, även om man annars har sammanfallande politisk inställning i allmänhet.

Det är klart, att man kan gå fram på den linje, som majoritetens majoritet här anvisat, och bara hänvisa till att frågan varit före flera gånger förut men då fallit. Jag tror emellertid icke, herr talman, att man på den vägen kommer förbi frågan eller blir kvitt själva problemet.

Beträffande sedan den reservation, som avgivits av herrar Fast och Karlsson i Vadstena, så måste jag för min del säga, att den sakliga skillnaden mellan den reservationen och den, som har avgivits av utskottets ordförande m. fl., är utomordentligt liten. I bägge reservationerna har det tryckts på önskvärdheten av att få ändring till stånd. Herr Fast är lika angelägen som vi om att såvitt möjligt bevara landshövdingarna i deras län. Herr Fast har emellertid icke velat gå med på någon ändrad lagstiftning beträffande vare sig dessa eller jämställda ämbetsmän, ännu åtminstone. Han har den uppfattningen, att om det uttalande, som gjorts i hans reservation, antages av kamraren, skulle det vara tillräckligt för att få en ändring till stånd. Jag är icke riktigt säker på att herr Fast därvidlag har rätt; och, herr talman, jag har styrkts i den uppfattningen, när jag tänker på att sedan förra året, då denna fråga också var uppe, t. o. m. det parti, till vilket den ärade motionären hör, och vilket parti i fjol gick fram med en bredare lagd motion, syftande

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)
till att utestänga förtroendeämbetsmän överhuvud från riksdagsmannauppdrag, sedan vi sist voro samlade självt har satt in i riksdagen en av dessa förtroendeämbetsmän, som stod under omval, och som det då var möjligt att placera utanför. Jag tror alltså, att vill man saken, måste man gå lagstiftningsvägen.

Jag är angelägen för min del att understryka, att då jag har sällat mig till dessa resorvanter, har det givetvis icke berott på något underkännande av varken landshövdingarnas eller övriga förtroendeämbetsmäns betydelse för riksdagen och deras värdefulla insatser i riksdagsarbetet. Denna fråga får emellertid icke enligt mitt förmenande ses uteslutande ur riksdagens synpunkt, utan den bör fastmera enligt mitt förmenande ses ur den samlade statsnyttans synpunkt.

Jag tror icke, att någon här kan på fullt allvar bestrida, att landshövdingarna intaga en särställning i det allmännas tjänst. Ingen lär väl kunna bestrida, att landshövdingeposterna äro utomordentligt krävande och utomordentligt ömtåliga. Jag skall icke gå in på frågan om arbetsbördan, ty jag känner till många landshövdingar med en, jag vågar påstå, otrolig arbetsförmåga. Men att det i tillspetsade situationer — och sådana hava vi vid upprepade tillfällen under senare åren haft — kan vara till nackdel både för landshövdingeämbetet och dess innehavare, ifall den senare är en aktiv partiman, det synes mig i varje fall alldeles ofrånkomligt. Den risk, som en sådan landshövding obestriddligen löper att bli beskylld för bristande objektivitet, är påtaglig; och vad detta åter kan betyda för landshövdingens såväl auktoritet som förtroende inom olika läger, det är, försävt jag förstår, ganska uppenbart. Det synes mig därför icke vara möjligt att helt bestrida i varje fall det berättigade i den ståndpunkt, som jag kommit till.

Jag ber emellertid att få fästa kammarens uppmärksamhet på ännu ett förhållande, som enligt mitt förmenande här spelar en väsentlig roll. Landshövdingarna och flertalet verkschefer, alltså förtroendeämbetsmän i övrigt, de hava ju ofta att under *ämbetsmannansvar* till Kungl. Maj:t yttra sig över olika kommittébetänkanden och andra större reformförslag. Dessa yttranden från landshövdingar och verkschefer ingå såsom ett väsentligt led i den administrativa beredningen av olika ärenden och äro således avsedda att vara rent objektiva och uteslutande sakligt grundade. Nu säger det sig ju visserligen alldeles självt, att om ett sådant förslag, som ligger på en länsstyrelses eller ett ämbetsverks bord, är av större politisk betydelse, kan ingen chef, vare sig han sitter i riksdagen eller icke, alldeles koppla av den politiska inställning, som han väl antagligen har, under alla förhållanden bör hava, enligt mitt förmenande. Men nog måste vi väl ändock alla erkänna, att det måste vara betydligt svårare att vara fullkomligt objektiv för den landshövding eller den generaldirektör, som samtidigt sitter som partiman i riksdagen, än för den som icke intar samma dubbelställning. En fråga, som på det sättet kommer på remiss, kan ju redan en gång hava varit uppe i riksdagen och där varit föremål för ställningstagande från de olika partiernas sida, eller samma fråga, som på detta sätt är föremål för yttrande under ämbetsmannansvar, skall komma upp i riksdagen nästa år, och där skall alltså samme landshövding eller generaldirektör då sitta och som partiman taga ställning till densamma. Att här föreligger en viss fara för att den administrativa beredningen av dessa viktiga ärenden skall bli lidande, det kan jag, herr talman, för min ringa del icke komma ifrån.

Det är främst därför, som jag för min del har anslutit mig till de resorvanter, som yrka på en utredning. Jag anser för min del, att en sådan är motiverad. Men där skall man naturligtvis, som också tydligt och klart sagts

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

ifrån i motiveringen, icke bara taga sikte på landshövdingarna utan också på förtroendeämbetsmän i övrigt. Att klämman måst begränsas som skett, har uteslutande varit beroende på, att vi måst hålla oss inom motionens egen ram. Men det är ju tydligt framsagt i motiveringen, att vi vilja, att utredningen bör syfta något längre.

Ja, herr talman, jag har velat på detta sätt deklarerat skälen, varför jag för min del — jag vet till mångas förvåning — har biträtt detta reservanternas yrkande; och jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Reuter-skiöld m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Lindskog: Herr talman! Det är ganska underligt att lyssna till åsikterna om detta utlåtande. Flera olika ståndpunkter till detsamma ha in-tagits. Nu senast förklarar herr Lundqvist, att reservationen 1), för vilken herr Fast gjort sig till talesman, och reservationen 2), för vilken herr Lund-qvist gjort sig till talesman, egentligen förete mycket liten olikhet med avse-ende på innebörden.

För min del skulle jag vilja säga, att det förefaller mig, som om reservatio-nen 1) och utskottsutlåtandet, vilket jag givit min anslutning, förete en så liten olikhet med avseende på meningen, att jag skulle kunna instämna i vart enda ord, som herr Fast yttrade nyss. Jag är fullkomligt av hans mening. Jag kan egentligen också instämna med reservation 1) i så måtto, att jag gi-vevis inser och erkänner, att vissa svårigheter äro förenade därmed, att lands-hövdingar, att generaldirektörer, att högre ämbetsmän och lägre ämbetsmän — och att exempelvis förste trafikinspektörer sitta i riksdagen. Vissa svårig-heter äro förknippade med detta arrangemang, men de äro till finnandes be-träffande överhuvud taget alla ämbetsmän. Jag skulle till och med kunna gå ännu längre och säga, att det föreligger vissa svårigheter även för herr Bengt-son i Kullen att sitta här, men så långt går jag inte.

Naturligtvis är det så, att vi alla, som sitta här i riksdagen, försumma vissa saker och ting, som vi borde uträtta där hemma. Som professor kan jag inner-ligt intyga, hur jag plågats av den pliktförsummelse, jag erkänner att jag måste vidgå gentemot min egen professur i Lund. Det är å andra sidan uppen-bart, att det i fråga om denna pliktkollision gentemot det allmänna, gentemot staten i stort sett, och gentemot vissa funktioner på den ena eller andra plat-sen, i varje fall enligt min mening, är gammal svensk tradition, att det är val-männen, som härvidlag ha att avväga fördelar och nackdelar. Jag tror att vi skulle göra vårt offentliga liv mycket stor skada, om vi fråntoge valmännen den urgamla rätt, som de ha att i detta avseende avväga fördelar och nack-delar. Det är alldeles uppenbart att, om man här vill sätta landshövdingar i stryk-klass och frånta dem möjligheten att sitta i riksdagen, blir den ofrån-komliga konsekvensen — vilken även bondeförbundets parti, om jag inte miss-minner mig, i fjol drog — att även generaldirektörer med flera skulle sättas i samma stryk-klass. Jag vill då fråga: är det rim och reson uti, att exempelvis chefen för ett ämbetsverk skall vara förbjuden att sitta i riksdagen och där tillvarata sitt ämbetsverks intressen, under det att hans underlydande i sam-ma ämbetsverk skola sitta här och delta i debatterna och därvid kanske göra sig till talesmän för andra stämningar och meningar än dem chefen förfäktar i sitt ämbetsverk? För mig synes detta vara en uppenbart orimlig stånd-punkt.

Herr Lundqvist hänvisade alldeles riktigt till den omständigheten, att bon-deförbundet, som i fjol gick in för generaldirektörers och landshövdingars sät-tande i denna särställning, i så måtto handlat i strid mot denna ståndpunkt, som de medverkat till en generaldirektörs inval uti riksdagen. Och jag läste

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

i dag i tidningen, att en utav bondeförbundets främsta förespråkare i pressen yrkar på, att en annan framstående medlem inom detta parti nu skulle bli landshövding. Samma tidning gjorde med anledning härav den reflexionen, att man kan undra, huruvida det verkligen vore partiets mening, att denne mycket framstående och högt uppburne man skulle i samma ögonblick han bleve landshövding avträda från sitt riksdagsmannaskap. — Ja, det blir en hel mängd sådana frågor, som uppkomma, men vi kunna aldrig lösa dem, om vi ej behålla den gamla friheten för valmännen att själva avväga detta.

Jag skulle härvidlag gärna vilja göra ett undantag, ett medgivande, och det är, att jag, med de utgångspunkter jag har, förstår, om man fordrar, att om någon riksdagsman blir utsedd till landshövding denne man till sina valmän måste säga: nu få ni avgöra, om ni fortfarande vilja ha mig kvar som riksdagsman. Något sådant skulle jag kunna tänka mig, men däremot kan jag icke förstå, att icke valmännen skola få ha kvar sin rätt att själva avgöra, om exempelvis en landshövding har de höga politiska kvalifikationer, att han enligt deras åsikt för det allmänna är av så stor betydelse, att han icke bör i riksdagen undvaras.

Herr Lundqvist anförde till sist en motivering, som man i detta sammanhang ofta får höra, nämligen att landshövdingar icke äro och icke bliva fullt fristående, politiskt sett. De ha ofta intagit en viss politisk ställning i riksdagen, och detta binder dem, när de skola yttra sig som landshövdingar. Men detta är väl inte något som är enastående för landshövdingar, utan samma sak gäller en hel del av oss. Överhuvud taget alla tjänstemän kunna komma i den ställningen, att de först binda sig här i riksdagen, och så få de en remiss — remisser gå ju icke bara till landshövdingeämbetena utan också till åtskilliga andra verk och styrelser, etc. — varvid de kunna riskera att möta just den fråga, beträffande vilken de förut bundit sig politiskt i riksdagen. Konsekvensen av herr Lundqvists tankegång är således, att absolut alla ämbets- och tjänstemän hädanefter skola förbjudas att vara med i riksdagen. Detta är konsekvensen, och då får herr Lundqvist dra den även för egen del.

Detta är min allmänna uppfattning av denna fråga. Jag tror, som sagt, att vi göra mycket oklokt, om vi slå in på en annan väg och därvid bryta de gamla och ganska stolta och för vår stat och vårt samhälle gagneliga traditioner, som legat däri, att även ämbets- och tjänstemannakåren skall ha rätt att deltaga i de offentliga avgörandena i Sveriges riksdag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Nilsson* i Antnäs, *Lindmark*, *Nilsson* i Karlstad, *Persson* i Grytterud, *Leffler*, *Andersson* i Lindome, *Persson* i Fritorp, *Hagberg* i Malmö och *Gustafson* i Kasenberg.

Herr Lundqvist: Herr talman! Man bör naturligtvis som sann demokrat hålla med herr Lindskog, då han slår vakt om valmännens rättigheter. Men antingen är jag inte så fullblodig demokrat som herr Lindskog eller också förstår jag inte riktigt att värdesätta de ingrepp, som här ifrågasättas. Jag tror emellertid för min del, att träder man inte valmännens rätt att utse den de vilja till riksdagsman för nära mer än genom att ifrågasätta en utredning, huruvida, och i så fall vilka, förtroendeämbetsmän böra tillåtas att tillhöra riksdagen, kunna valmännen nog vara ganska tillfreds.

Det är också en smula svårt, tycker jag, att följa den linje, herr Lindskog här rekommenderar, nämligen att låta valmännen själva bedöma fördelar och nackdelar i detta hänseende. Jag undrar till exempel, om herr Lindskog vill gå med på, att valmännen i det län, där i höstas det val ägde rum, som herr

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

Lindskog själv talade om, hade några förutsättningar att bedöma fördelar och nackdelar ur tjänstens synpunkt beträffande den person, det då gällde.

Vidare sade herr Lindskog, att om man håller på de skäl, jag anförde beträffande yttrandena över remisser, måste man gå mycket längre ned på skalan. Jag ber få betona, att jag hela tiden sagt, att jag jämställer landshövdingar med övriga verkschefer, men därmed tror jag man gått alldeles tillräckligt långt. Jag tror nämligen icke, att man behöver gå ned till vare sig förste trafikinspektörer eller professorer, utan jag tror, att de alltjämt kunna få tillhöra riksdagen.

Herr talman! Jag skall icke fortsätta att polemisera längre. Jag tillåter mig tolka de många instämmandena i herr Lindskogs anförande så — jag tror mig ha rättighet att göra det — att kammaren icke vill undvara alla oss stats-tjänstemän, som ju enligt herr Lindskog skulle få stryka på foten, om man ginge på bifall till mitt yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Det är ett par synpunkter, jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på.

Herr Lundqvist har i sitt första anförande erkänt, att reservanterna icke kunnat ge uttryck åt vad de tänka och känna i denna fråga, utan att de varit bundna av den föreliggande motionen, som varit så avfattad, att den icke lämnat utrymme för reservanterna att i detta sammanhang förelägga riksdagen det förslag, som de i övrigt ansåge lämpliga. Nu ha de emellertid givit tillkänna sin ståndpunkt i motiveringen, som ju delvis skall ligga till grund för det inskränkta yrkande, som de till följd av deklarerade förhållanden framställa.

Jag ber nu att få fråga denna kammare: är denna fråga av så brådskande beskaffenhet, att man verkligen behöver träffa ett avgörande och begära en utredning hos Kungl. Maj:t på grund av en motion, som icke lämpar sig som grundval ens för reservanternas framställning? Så brådskande förefaller mig ändå icke denna fråga vara. I varje fall borde man kunna uppskjuta det slutliga ståndpunktstagandet, tills det avlämnas en motion, som omspannar de problem vi diskutera i dag.

Herr Lundqvist har erkänt, att vad vi här diskutera är av den beskaffenhet, att landshövdingar icke vare sig kunna eller böra sättas i någon särställning; med dem följa i så fall jämväl en hel del andra förtroendeämbetsmän. Var i fråga om »förtroendeämbetsmännen» gränsen nedåt skall sättas, kan ingen angiva, ty detta begrepp är så pass flytande, att ingen vet, var man i detta avseende slutligen kommer att hamna, ett förhållande som jag velat fästa denna kammares uppmärksamhet på.

Men det är också en annan sak, jag vill beröra. Det gäller ett uttalande i reservationen, som återfinnes på sid. 6 i utlåtandet. Från reservanternas sida har man egentligen icke här sagt något därom. Jag vet inte, om jag skall tolka detta på det sättet, att man inte vill stå för det utan att man bara skrivit på reservationen, emedan man inte ville ytterligare splittra sig. Här står: »Även om man vill medgiva att valmännen böra äga formellt obegränsad frihet att välja sina riksdagsrepresentanter var de vilja och förty även bland förtroendeämbetsmän, följer ingalunda därav att alla de sålunda valda måste vara inbördes likställda inom riksdagen.»

Vad betyder nu denna deklaration? Jo, att man strängt taget inte har något emot att förtroendeämbetsmän sitta här som ledamöter i riksdagen, men man vill jämställa dem med justitieråden och alltså icke ge dem tillträde till utskotten. Angående detta hänvisar jag till vad jag redan anförde. Är man för partisk att tillhöra utskott med hänsyn till länets eller egna intressen, då

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

bör man också enligt min mening vara partisk såsom riksdagsman. Jag tror icke det är önskvärt att man bidrar till en sådan utveckling, att man skapar en så kallad andraklassgrupp av riksdagsmän med begränsad befogenhet. Det finns enligt mitt förmenande ingen anledning därtill. Det har icke förekommit något, som ger anledning till en dylik utveckling.

Då herr Lundqvist framfört starka betänkligheter på tal om remisserna, vill jag gärna medgiva att det ibland kan vara obehagligt både för den ene och den andre att avgiva yttranden. Men därvidlag stå icke speciellt landshövdingar i någon särställning. Jag har tillsammans med den ärade talare, som kommer efter mig, nöjet att tillhöra landstingsförbundets styrelse. Jag kan försäkra herr Lundqvist, att vi få avgiva yttranden rörande förslag, som sedermera skola föreläggas riksdagen. Det är inte alltid roligt att på ett förhandsstadium fatta ett avgörande och avgiva yttranden, men man tvingas därtill. Detta är således förhållanden, som råda ganska långt ned på skalan, och i detta avseende befinna sig till och med våra kommunalmän i samma predikament. Det är här icke någon artskillnad utan endast en gradskillnad, kan man säga.

Till sist, herr talman, ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Lindskog i debatten erkänt, att det visserligen är sant att vissa olägenheter äro förenade med förtroendeämbetsmäns riksdagsmannaskap och att herr Lindskog till fullo understrukt de synpunkter, jag i denna fråga tidigare här utvecklat. Jag vill därför fråga: borde icke konsekvensen av detta erkännande bjuda, att man yrkar bifall till den motivering, som jag för mitt vidkommande ansett böra åtfölja detta utskottsutlåtande? Alla papper på bordet! Borde man icke säga: skäl finnas för motionen, men de äro icke tillräckligt starka. Vi anse i varje fall väljarnas frihet vara av större betydelse än ett bifall till denna mycket begränsade och något olyckligt avfattade motion.

Herr talman! På grund av det anförda anser jag mig böra vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan med den motivering, som återfinnes i den av mig undertecknade reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Då jag nu begär ordet, ger jag mig visserligen in på ett område, som är så sakrosankt som konstitutionsutskottets, men då man här gjort ett mer eller mindre direkt utpekande av ett visst län och dess val vid landstinget i höstas, har jag föranletts därtill.

Jag vet inte vad riksdagsmännen i allmänhet ha för mening. I vårt län ansågo vi emellertid att den omständigheten, att vederbörande hade Kungl. Maj:ts förtroende, icke skulle göra honom till sämre riksdagsman, om han desslikes fick valdelegationens förtroende. Det är detta, som för mig är det väsentliga. Jag var nära att instämma först med herr Paulsen, men då jag inte tyckte om hans motivering, tänkte jag att jag skulle vänta något. Sedan var det likadant beträffande herr Lindskog, men jag tyckte inte heller, att hans motivering var riktigt tillfredsställande. Därför tänkte jag i mitt stilla sinne: det är bäst, att jag vittnar själv om var jag vill stå.

Jag föredrar exakta uppgifter i stället för teoretiska spekulationer. Herr Lundqvists hela uppläggnings av frågan var, såvitt jag kan förstå, ett utmålande av de faror, som kunna tänkas inträffa i vissa givna situationer. Ånej, vi som haft förmånen, kan jag gärna säga, att samarbete med landshövdingar både ute i länen och i riksdagen veta och våga säga, att till det ämbetet väljas duktiga karlar. Och det bör vara huvudsaken även för valmännen.

Jag är övertygad om — vilket herr Fast också antydde — att man nu för tiden kan få vara med om att avgiva yttranden i olika organisationer, som man

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

sedan har att ta ställning till som riksdagsman. Men jag tror inte att samma förhållande inverkar det allra minsta på landshövdingarnas opartiskhet. De följa sitt omdöme, när det gäller att avgiva yttranden i olika frågor; och jag skulle kunna ge en hel del exempel på att just den där förtroendeställningen visavi Kungl. Maj:t åtminstone i några fall under min riksdagsmannatid lett landshövdingar så till vida på galen väg, att de gått emot Kungl. Maj:t i åtskilliga frågor.

Jag har, herr talman, endast velat säga detta och kommer för min del att rösta för bifall till utskottets hemställan.

Herr Nyblom: Herr talman! Det är ganska underligt, att man i denna debatt börjat på att tala om verkscheferna. Det är ju vid detta tillfälle ej alls fråga om dessa befattningshavare. I motionen åsyftas landshövdingarna, och i klämman till den reservation, som man närmast kämpar om, talar man bara om landshövdingarna. Jag tycker därför, att herr Lindskog kom något väl mycket på sidan om saken, då han i detta sammanhang så mycket uppehöll sig vid verkscheferna och andra ämbets- och tjänstemän. Jag undrar för övrigt, om inte det var i något demagogiskt syfte.

Vill man se på denna sak med oförvillade ögon, måste man väl medgiva, att det är av ett utomordentligt intresse för landet, att landshövdingarna sitta hemma på sina landshövdingestolar och året om sköta sitt mycket höga och betydelsefulla ämbete. I våra dagar med dess skarpa motsättningar på skilda områden kan det lätt uppstå sådana situationer i ett län, att landshövdingen bör finnas till hands, och landshövdingen bör också vara känd som en objektiv och opartisk man, till vilken folket i länet kan hysa obetingat förtroende, när det gäller ställningstagande i stora ekonomiska och sociala strider. Det kan inte vara i Kungl. Maj:ts intresse, att speciellt Konungens befallningshavande inom ett län är så politiskt engagerad, att hans ställningstagande icke är fullständigt fritt och oberoende.

Man har här framställt saken så, att valet står mellan folkets frihet att välja representanter till riksdagen och länets intresse av att ha en från partipolitik fri landshövding hemma i länet året om. Folkets möjlighet till fritt val av representanter till riksdagen betyder emellertid, anser jag, härvidlag ingenting gentemot det viktiga förhållandet, att Konungens befallningshavande står fri och oberoende. Detta är ett krav, som säkerligen icke i längden kan avvisas, och jag är övertygad om, att riksdagen förr eller senare kommer att lösa denna fråga i positiv riktning.

Nu ha både herr Fast och herr Lindskog öppet medgivit, att vissa allvarliga olägenheter kunna följa av nuvarande system. Varför kan man då inte i all rimlighets namn följa den av herr Reuterskiöld avgivna reservationen, i vilken man går in för utredning i saken. Man vill enligt denna klarlägga, vilka olägenheter som finnas med nuvarande system, och om de verkligen äro stora. Med utgångspunkt från resultatet av denna utredning skall man sedan ta slutgiltig ställning i frågan.

Jag tror det finnes allt skäl för riksdagen att följa denna reservation, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr Lindskog: Herr talman! Den siste ärade talaren anmärkte gent emot mig, att jag fört in diskussionen på ett sidospår därigenom, att jag ej uteslutande höll mig till motionens yrkande beträffande landshövdingarna utan även talade om verkscheferna. Jag kan icke hjälpa, att jag finner ett myc-

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

ket starkt sammanhang mellan den ena och den andra frågan. Den omständigheten, att motionen i år har begränsats till den ena frågan, giver icke mig anledning att förneka detta sammanhang. Bondeförbundet betonade med all rätt i fjolårets motion detta sammanhang, och den omständigheten, att bondeförbundet i fjol kopplade ihop dessa två frågor, visar väl, att man inom bondeförbundet också insett sammanhanget mellan dessa saker. Att man nu på enstaka håll inom partiet ansett sig ha anledning att i år uteslutande hålla sig till landshövdingarna, giver icke mig anledning att avkoppla det sammanhang mellan dessa två frågor, som faktiskt finnes och som erkändes i fjol.

När den siste ärade talaren, herr Nyblom, förklarade, att vi erkänt att det finnes vissa olägenheter med landshövdingarnas riksdagsmannaskap, föreligger därför icke alls någon anledning, varför vi omedelbart skulle gå med på en utredning i frågan. Vi anse nämligen, att det skulle vara förenat med ännu större olägenheter, om man skulle avkoppla landshövdingarna från det politiska livet. Därmed skulle det politiska livet mista en faktisk tillgång, som enligt vad all erfarenhet visat varit till mycket stor fördel för den svenska riksdagen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skulle kanske icke behöva yttra mig i denna debatt, ty herrarna känna ju till min ståndpunkt, som jag deklarerade i fjol, då vi diskuterade den här saken; den ståndpunkt, jag då intog, vidhåller jag även i dag. Jag skall emellertid söka undvika att upprepa vad som förut blivit sagt i dag.

Jag begärde ordet närmast för att opponera mig mot den ärade representanten på Gävleborgsbänken. Herr Nyblom sade, att folkets fria val betyder ingenting. Låt oss tänka oss ett sådant fall, att alla partier inom ett län komme överens om att välja landshövdingen till första eller andra kammaren, och låt oss tänka oss, att han går där såsom vilde! Finnes det något som hindrar, att någonting sådant skulle kunna ske? Jag kan inte förstå, att man ovillkorligen skall hänga sig fast vid, att en landshövding alltid skall anses som en partipolitiker. Jag tycker för min del, att landshövdingarna i allmänhet äro mindre partipolitiska än många andra här i riksdagen.

Man säger, att landshövdingarna bli bundna av sina yttranden. Då frågar jag: Bli icke andra människor också bundna av sina yttranden? Den som sitter i en kommitté eller till exempel i en handelskammare och avger yttranden och samtidigt sitter som ledamot i en av kamrarna, blir han ej bunden av de yttranden, som han avgivit såsom ledamot av kommittén eller handelskammaren? Litet var äro vi väl utsatta för att genom omständigheternas makt bli bundna vid något yttrande, som vi avgivit. Skall man därför icke kunna vara opartisk i sitt bedömande av den frågan i fortsättningen? Jag tycker inte att detta resonemang håller riktigt streck. Det är något i det, som icke riktigt tilltalar mig. Man plockar ut en kategori av ämbetsmän och säger om dem: Dessa skola vara opartiska framför alla andra, men det kunna de icke vara, om de tillika äro riksdagsmän, och därför böra de icke vara valbara.

Varför skulle ej en landshövding kunna vara opartisk, om han är riksdagsman? Om en landshövding ej är riksdagsman, men ändå en utomordentligt intresserad politiker — han må nu tillhöra högerpartiet eller det socialdemokratiska partiet eller något annat parti — är det säkert, att en sådan landshövding är mera opartisk, än en landshövding, som sitter i riksdagen? Är det den omständigheten, att en landshövding sitter i riksdagen som gör, att han icke kan vara opartisk, när han utövar sitt ämbete såsom landshövding? Vi kunna ej gå dithän, att vi säga, att landshövdingarna icke skola ha rättighet

Ang. landshövdingars valbarhet som riksdagsmän. (Forts.)

att ha en egen mening också i politiska frågor. De kunna ha en egen mening, och en mycket utpräglad sådan, utan att behöva brista i objektivitet, när det gäller deras län, även om de tillika äro riksdagsmän. Kan man ej tänka sig, att människor i allmänhet äro skapade så, att de vid utövandet av sina ämbeten söka vara så objektiva som möjligt? I de flesta fall äro vederbörande objektiva. Jag vill påstå, att det finnes fall, då en person just i känslan av sin ömtåliga ställning går längre i objektivitet än andra kanske skulle göra, därför att han vill visa, att han är fullkomligt objektiv. Det går inte för sig att schablonisera och säga att just landshövdingarna böra uteslutas från riksdagen.

Så har man sagt, att landshövdingarna skola vara till hands, om det händer något i deras län. Ja, herr talman, med de kommunikationer, som finnas nu för tiden, vet man ju, att man kan vara till hands ganska fort, om det gäller.

I den sista reservationen har man kommit att tala även om andra förtroende-ämbetsmän än landshövdingar och med dem likställda. I fjol talade man i en motion, som behandlades här i kammaren, om förtroendemän enligt 35 § i regeringsformen. Det är uppenbart, att man gent emot andra högre ämbetsmän än landshövdingar kan rikta samma anmärkningar, som man här gör mot landshövdingarna, och det är ju vad herrarna vilja göra. Då vill jag fråga: Varför skola de högsta ämbetsmännen särskilt utpekas såsom personer, som ej kunna vara objektiva, om de äro riksdagsmän? Varför skulle inte viljan till och förmågan av objektivitet kunna vara lika starkt framträdande hos en generaldirektör som hos en honom underordnad, lägre tjänsteman? Herr Lundqvist har ej att göra med järnvägstaxorna, men det finnes andra i järnvägsstyrelsen, som ha med dessa taxor att göra. En sådan man kan ju också vara riksdagsman, men skulle han icke kunna vara objektiv, om han i riksdagen skall taga ställning i frågor rörande taxor till förmån för lantbruksprodukter eller industriprodukter.

Till sist kan jag icke underlåta att fästa mig vid ett uttryck, som återfinnes i reservationen i år liksom i fjol. Man säger, att vad riksdagen speciellt behöver och bör representera, det är icke någon »speciell sakkunskap på det ena eller andra förvaltningsområdet, utan det är fastmera det 'sens commun' och den genomsnittliga allmänsikt, som bär upp den svenska självstyrelsen och självförvaltningen, vars främsta organ just är riksdagen». Varför skola icke landshövdingarna få använda sin sakkunskap i riksdagen? Jag förmodar, att det är så, att de landshövdingar, som sitta i andra och i första kammaren, representera en samlad sakkunskap på olika områden. Det är just det, som riksdagen behöver, ej bara »sens commun» utan sakkunskap. Ju mera sakkunskap, som är representerad i riksdagen, dess bättre och nyttigare är det. Vi ha haft mångfaldiga bevis på att så är fallet. Det är felaktigt att säga, att landshövdingarna ej behövas, därför att man ej behöver någon sakkunskap utan endast genomsnittlig allmänsikt. Detta yttrande i reservationen anser jag så pass felaktigt, att jag ej kan underlåta att säga, att det ej borde ha stått där.

Herr **Nyblom**: Herr talman! Det förefaller, som om man här gjorde sig skyldig till en ganska farlig underskattning av olägenheterna av att en landshövding på grund av riksdagsmannaskap kan komma att under längre tid vara borta från sitt län, utan att han har någon direkt ställföreträdare, som på samma sätt som den ordinarie landshövdingen bär ansvaret för ordning och reda i länet.

Herr Lindman säger, att riksdagen behöver största möjliga sakkunskap, och att den behöver det tillskott av sakkunskap som landshövdingarna kunna tillföra riksdagen. Härtill vill jag säga, att länen också behöva den sak-

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)
 kunskap som landshövdingarna representera. Jag anser det viktigare, att landshövdingarna sitta hemma i sina län och länsstyrelser och ägna dem sin sakkunskap, än att de sitta i riksdagen, ty i riksdagen kan man alltid på ett eller annat sätt skaffa sig den sakkunskap, som är erforderlig för de olika frågornas ordentliga belysning och behandling. Det är, som sagt, viktigare att landshövdingarna äro hemma och sköta sina län, än att de sitta här i riksdagen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen förklarade sig vilja först framställa propositioner på dels yrkandet att, på sätt utskottet och vissa reservanter föreslagit, motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, dels ock den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen samt, därest den förra propositionen därvid av kammaren bifölles, därefter särskilda propositioner beträffande motiveringen.

I enlighet härmed gav herr förste vice talmannen till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Bengtsson i Kullen begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Därefter framställde herr förste vice talmannen i avseende å motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande i stället av den motivering, som innefattades i den av herrar Oscar Gottfrid Karlsson och Fast avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Fast, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner konstitutionsutskottets motivering i dess utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den motivering, som innefattas i den av herrar Oscar Gottfrid Karlsson och Fast avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren godkänt den motivering, som innefattades i den av herrar Oscar Gottfrid Karlsson och Fast avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Härpå föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i vattenlagens föreskrifter om avtappning av sjö. Därvid yttrade

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Mina herrar! Inför föreliggande andra lagutskottets utlåtande ämnar jag ej säga många ord. Utskottet har enhälligt avstyrkt de synpunkter, som jag framfört i den motion, som ligger till grund för utskottets utlåtande. Jag skall därför endast med några ord inför kammaren framhålla den erfarenhet, som jag fått av gällande bestämmelser och villkor för tillkomsten av torrlägningsmål ävensom av vattenlagens föreskrifter om sänkning eller avtappning av sjö.

Utskottet har i korthet redogjort för gällande rättsregler i fråga om torrläggning av mark genom dikning, vattenavledning eller invallning. De återfinnas i 7 kap. vattenlagen. Utskottet återgiver dels gällande bestämmelser för statens bidrag till utförande av här avsedda företag, dels villkoren för erhållande av statslån till utförandet av dylika arbeten. Därmed synes allt gott och väl. Utskottet hemställer därefter, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det egentliga huvudvillkoret för att sådana torrlägningsföretag, vilka avse att höja alstringsförmågan å den mark, som beröres därav, måtte med statens bidrag komma till utförande, är, enligt åberopade bestämmelser, att det vid prövning finnes att den höjning av alstringsförmågan, som inträder genom torrläggningen uppväger eller överstiger kostnaderna för dess utförande. Samma bestämmelser gälla ifråga om sänkning eller avtappning av sjö. I 37—48 §§ av nämnda kapitel i vattenlagen tillkomma dock särskilda bestämmelser beträffande vattenavledning och sänkning eller urtappning av sjö eller annan vattensamling. Villkoren för att en sådan sänkning må komma till utförande framgå av 44 § i vattenlagen. Den beräknade båtnaden av företaget måste sålunda med mer än hälften falla å egendom tillhörig den, som sökt företaget, eller honom och andra, vilka förenat sig med honom därom. Denna bestämmelse utgör ett skydd mot att sakägare, som ej önska deltaga i kostnaderna för sjösänkningen, ej må kunna tvingas därtill av andra sakägare, då icke ens hälften av båtnaden av företaget belöper å dem tillhörig mark. Jag måste säga, att jag också finner dessa bestämmelser riktiga. Med den justering jag i motionen begärt, har jag ej åsyftat att medverka till en försvagning av gällande bestämmelser om båtnadsmajoritet i vad det gäller sänkning eller tappning av sjö. Erfarenheten på detta område ger även vid handen, att vissa utförda sjösänkningar icke blivit till den nytta, som man på förhand beräknat att de skulle bli.

Däremot förekommer det hinder för tillkomsten och utförandet av i övrigt rena torrlägningsföretag därigenom, att så fort ett sådant berör en öppen vattensamling — jag menar smärre, obetydliga vattengölar, som icke ha något värde vare sig ur fiskenärings synpunkt eller för fågellivet och ej heller något skönhetsvärde till närboendes trevnad — det automatiskt faller inom ramen för sjösänkingsföretag och blir för utförandet beroende av åberopad båtnadsmajoritet.

*Ang.
ändringar i
vattenlagens
föreskrifter
om avtappning
av sjö.*

Ang. ändringar i vattenlagens föreskrifter om avtappning av sjö. (Forts.)

Det är icke alltid så lätt att ena och samla intressenter för dylika företag. I regel sökas företag av sådana, som äga smärre brukningsdelar och ofullständiga jordbruk och som på så sätt önska utvidga sina jordarealer. De som ha större, odlade jordområden förut, vilja däremot ofta icke vara med. Icke sällan kunna sålunda ett mindre antal jordägare motsätta sig önskvärda företag, då de skulle äga båtnadsmajoriteten i det tilltänkta företaget.

Jag har ansett mig böra påpeka berörda olägenhet, och jag har därför i motionen begärt en justering jämte ett eventuellt tillägg till ifrågavarande bestämmelse.

Statsmakternas stöd och medverkan till dränering av sankta marker är av gammalt datum. Stora markområden äro därigenom utvunna för odling och brukningskultur. Många ofullständiga småbruk ha på detta sätt tillförts vidgade arealer, och många nya jordbruk och småbruk ha under åren tillkommit genom detta stöd. Denna hjälpåtgärd synes mig ännu och tillsvidare vara den billigaste för statsmakterna och på samma gång den bästa hjälp, som kan givas åt dem som därav äro i behov.

Jag anser även, att genom en påbättring av de bestämmelser, som vi ha rörande torrläggning av mark för odlingsändamål, ännu mycket mer skulle vara möjligt att vinna inom detta område.

Men utskottet hyser farhågor för att ett närmare klarläggande härav skulle möta alltför stora praktiska svårigheter.

Då utskottet står enhälligt i denna sin mening, har jag, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen, som nu återtagit ledningen av förhandlingarna, framställde proposition i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckt motion angående överflyttande av byrådirektören i vattenfallsstyrelsen H. Edholms verksamhet till lämplig institution på jordbrukets område; och anförde därvid

Herr **Gustafsson** i Välsnäs: Herr talman! Tydligt av den anledningen, att det bara är en enskild motionär, som tagit upp föreliggande fråga, har jordbruksutskottet icke ägnat den någon egentlig uppmärksamhet. Utan att närmare yttra mig om detta utskottets behandlingssätt vill jag framhålla, att jag tycker att sakens vikt och betydelse borde ha motiverat en något annan behandling av motionen. Utskottet synes ha ansett, att det är vattenfallsstyrelsens sak att komma med förslag i frågan, innan någon åtgärd vidtages. Nog förefaller det mig åtminstone, som om utskottet, om det haft intresse för själva saken, kunde ha inhämtat vattenfallsstyrelsens yttrande i anledning av motionen.

Det förefinnes i motionen en ganska utförlig redogörelse för byrådirektör Edholms verksamhet och det resultat denna medfört, resultat som för vårt jordbruk obestriddligen varit av det allra största värde. Genom ett bifall till motionen skulle byrådirektör Edholm ha satts i tillfälle att odelat få ägna sina krafter åt sin forskningsverksamhet. Att detta hade för jordbruket varit av stort gagn är min övertygelse.

Naturligtvis är det meningslöst att mot ett enhälligt jordbruksutskott framställa yrkande om bifall till motionen. Jag skall icke heller göra detta, men

Ang. överflyttande av en befattningshavare i vattenfallsstyrelsen verksamhet till annat område.

Ang. överflyttande av en befattningshavares i vattenfallsstyrelsen verksamhet till annat område. (Forts.)

tillåter mig uttrycka den förhoppningen, att saken i framtiden skall tagas upp och då få en bättre utgång.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckt motion om anslag för verkställande av vissa försök och undersökningar för främjande av foderodling på betes- och slåttervallar. Ordet lämnades därvid på begäran till

Ang. främjande av foderodling på betes- och slåttervallar.

Herr **Gustafsson** i Välsnäs, som yttrade: Herr talman! Om denna motion kan jag säga nästan detsamma som om den föregående, nämligen att jag tycker att den behandlats snävt av jordbruksutskottet. Det föreslås i motionen, att man skulle verkställa vissa försök och undersökningar för främjande av foderodling på betes- och slåttervallar, detta i syfte att åstadkomma ett billigare foder. Det är ju på det sättet, att de åtgärder, som statsmakterna under senare år vidtagit för höjande av priserna på kraftfodret, haft till följd, att jordbrukarna mer än hittills måste söka själva framställa det foder, som behövs för den egna produktionen. Detta är ju en utveckling, som är åsyftad, och det är sålunda icke så mycket att säga om den saken. Men under sådana förhållanden är det en angelägenhet av största vikt, att jordbrukarna verkligen kunna framställa billigt kvalitetsfoder, om deras produktion skall kunna bli något så när lönande. Vårt jordbruksproblem kan icke ses så ensidigt, att man bara inriktar sig på att höja priserna på jordbrukets produkter. En annan sida av saken är den, att man måste söka sänka produktionskostnaderna till nytta för både konsumenter och producenter av jordbruksprodukterna. Den föreliggande motionen, som av utskottet avstyrkts, har tagit sikte på en utväg att åstadkomma ett klarläggande av förutsättningarna för foderodling på betes- och slåttervallar. Jag är övertygad om att det i det hänseendet skulle kunna finnas åtskilliga möjligheter.

Jag skall icke heller i denna fråga upptaga kammarens tid med att redogöra för vad som står i motionen, men jag kan icke underlåta att framhålla, att det förefaller, som om utskottets motivering för avslag, nämligen att ett bifall skulle kunna föregripa den pågående utredningen om jordbrukets försöksverksamhet, icke vore hållbar. Det föreslås ju icke tillskapandet av en ny organisation på området, utan de redan förefintliga organisationerna skulle ha hand om försöksverksamheten och densamma skulle ske efter en av lantbruksstyrelsen godkänd plan och i samverkan med nu befintliga sakkunniga institutioner. Jag kan heller icke dela utskottets uppfattning om det oriktiga i att för ändamålet tillfälligtvis taga i anspråk medel, som influtit till jordbrukets prisregleringsfond, enär det är stödåtgärderna för jordbruket, som gjorts, att saken just nu fått ytterligare aktualitet.

Emellertid är det ju också i detta fall lönlöst att framställa något yrkande. Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden: nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition anående överflyttande från

domänstyrelsens till lantförsvarets förvaltning av vissa delar utav kronoparken Åsen invid Uppsala;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett telegrafverket tillhörigt tomtområde i Nynäshamn;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att godtaga ackord å kronans fordringar för försålda kronoegendomar; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för hemmansägaren Gustaf Voltner Svanlund, Avaträsk, från viss betalningsskyldighet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 2, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang.
avlöningar till
befattnings-
havare å fäng-
vårdsstaten.*

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 32*, angående avlöningar till befattningshavare å fängvårdsstaten, lämnades på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Schlyter**, som yttrade: Herr talman! Utskottet har vid denna punkt gjort ett uttalande, som föranleder några ord från min sida.

Det gäller herr Petréns motion angående utökning av personalen vid sinnessjukavdelningen på Långholmen. Förhållandet är det, att sinnessjukavdelningen av brist på vårdpersonal icke kunnat tagas i bruk i sin helhet. Den ena våningen står oanvänd. I statsverkspropositionen omnämnes, att den er-

Ang. avlöningar till befattningshavare å fångvårdsstaten. (Forts.)
 forderliga kostnadsökningen för utökning av personalen beräknats till omkring 35,000 kronor, ett belopp som också fångvårdsstyrelsen begärt. Ehuru jag för min del fann förslaget genomförande synnerligen önskvärt, nödgades jag med hänsyn till de principer, som av statsfinansiella skäl måste tillämpas vid budgetens uppgörande, avstå från att för ändamålet begära ökning av anslaget.

Nu säger utskottet: »Utskottet delar departementschefens och motionärens uttalande om önskvärdheten av att nybyggnaden för ifrågavarande sinnessjukavdelning helt må kunna disponeras för sitt ändamål, och utskottet förväntar för den skull, att Kungl. Maj:t skall låta sig angeläget vara att följa förhållandena därstädes och vidtaga de mått och steg, som för lokaliteternas fulla utnyttjande må finnas erforderliga. Åtgärder härutinnan torde kunna av Kungl. Maj:t vidtagas. Med hänsyn till anslagets storlek och grunderna för dess beräkning torde någon höjning av anslaget icke erfordras.» Att utskottet kunnat göra detta uttalande beror tydligen därpå, att fråga är om ett förslagsanslag. Godkänner riksdagen utskottets förslag, kommer naturligtvis Kungl. Maj:t att bemyndiga fångvårdsstyrelsen att utöka personalen vid sinnessjukhuset i erforderlig utsträckning. Emellertid bör man naturligtvis ånyo noga undersöka, om icke personal skulle kunna i större utsträckning än tidigare beräknats från annat håll överflyttas till sinnessjukhuset, detta för att nedbringa det belopp, varmed anslaget, om utskottets direktiv följes, måste komma att överskridas.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 33—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 43.

Lades till handlingarna.

Punkterna 44—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

§ 14.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag om anslag till lån till järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 15.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående registrering och märkning av vissa motorbåtar anförde:

Herr Olsson i Staxäng: Herr talman! Då motionären är förhindrad att närvara och sålunda icke har möjlighet att framlägga de förhållanden, som givit anledning till motionen, skall jag i stället be att få yttra några ord.

Ang. registrering och märkning av vissa motorbåtar.

Ang. registrering och märkning av vissa motorbåtar. (Forts.)

Kravet på registrering och märkning av motorbåtar har framförts och starkt understrukits av såväl jägareföreningar som vissa fiskerisammanslutningar. Jag tillåter mig erinra om det i motionen omnämnda uttalandet av Uppsala läns mälarfiskeriförening vid dess årsmöte år 1933. Det framhölls, att motorbåtarnas färder försakade fiskets utövare stora skador »dels i sönderkörda fiskredskap och dels genom ett vitt utgrenat tjuvfiske». »Många goda fiskeplatser», heter det, »som vid lämpligt väder givit goda fångster, vågar den fiskande nu ej belägga med sina redskap av fruktan att få dem förstörda av motorbåtar. Vissa fisken hava måst helt nedläggas.» Jag kan också nämna, att motionären i går erhöi en skrivelse från representanter för svenske jägarförbundet och svenska fiskarförbundet, däri de av motionären begärda åtgärdernas nödvändighet mycket starkt understrykes.

Utskottet har stannat vid att i sitt utlåtande framhålla, att frågan om registrering och märkning av motorbåtar är föremål för övervägande inom kommerskollegium. Då de framställningar, som alltsedan år 1915 upprepade gånger gjorts i frågan, icke lett till att vi kommit längre än till dessa »överväganden», vill jag nu tillåta mig att rikta en hemställan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han måtte tillse, att frågans behandling om möjligt påskyndas.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Ang. vissa bostadsfrågor.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående lösning av vissa bostadsfrågor ur sociala, ekonomiska och hygieniska synpunkter.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 173, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken mån och omfattning åtgärder kunde vidtagas, på sätt i motionen anförts eller på andra vägar, så att det komplex av bostadsfrågor, som i motionen berörts, erhöi en ur sociala, ekonomiska och hygieniska synpunkter tillfredsställande lösning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan berörda hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Ström**: Herr talman! Föreliggande utskottsbetänkande slutar på samma sätt som utskottsbetänkandet vid 1932 års riksdag. Då konstaterade man, att hela det komplex av frågor, som beröres i motionen, icke kunde göras till föremål för någon utredning, och detta påpekas också i motiveringen för det avslagsyrkande, som nu föreligger.

Emellertid är det en liten förändring, som ägt rum. Medan år 1932 samtliga socialdemokrater i utskottet ansågo det nödvändigt med en utredning, står nu ingen socialdemokrat antecknad som reservant. Ändå kan man konstatera, att åtminstone i ett par fall samma personer sitta i utskottet nu och då.

Redan år 1932 fastslog man alltså, att det icke var nödvändigt med några utredningar. Men i år kommer utskottet och pekar på att de frågor, som år 1932 framfördes motionsvis, senare gjorts till föremål för utredning, och man hänvisar till de år 1932 tillkallade bostadsproduktionssakkunniga, till den år 1933 igångsatta bostadssociala utredningen och till 1934 års byggnads-

Ang. vissa bostadsfrågor. (Forts.)

industrisakkunniga. Det är alltså tre utredningar, som ha berört spörsmål, som framfördes i min motion vid 1932 års riksdag. Men då svarade man, att det var inte nödvändigt med utredningarna, och så har man tillsatt dessa tre utredningar för att utreda var sitt avsnitt.

Nu säger man detsamma, och så hänvisar man till att åtskilliga av de frågor, som framförts i motionen, ha gjorts till föremål för sådana utredningar. Ja, det kan man ju vara tacksam för, men vad vi kräva i denna motion är, att frågan i sin helhet upptages till behandling och det blir någon plan och ordning i det hela. Dessutom är det ju som bekant på det sättet, att åtskilliga av de viktigaste frågorna, som berörts i motionen, ha icke gjorts till föremål för någon utredning. Är det utskottets mening, att de förhållanden, som råda exempelvis beträffande tomtvärdestegringen och fastighetsstegringen, skola få fortsätta utan något ingripande från det allmännas sida?

Jag har i min motion givit några exempel på vart det leder. Jag har påvisat, att ett område vid Valhallavägen 1875 betingade ett pris av 84 öre per kvadratmeter men att priset 1926 var kr. 50:71. Ett område vid Narvavägen har under perioden 1880—1925 stigit från kr. 1:56 till kr. 133:38 per kvadratmeter. Även på Södermalm har betydande tomtvärdestegringar ägt rum ehuru ej fullt så kraftiga som i de norra stadsdelarna. Vid Hammarby sjö försälldes 1897 ett tomtområde för kr. 2:85 per kvadratmeter, medan priset 1929 var kr. 46:17.

Jag har anfört massor av sådana exempel för att visa just nödvändigheten av att något göres. Jag har också anfört liknande exempel beträffande fastighetsvärdestegringarna, men det förefaller, som om utskottet inte ansett det vara nödvändigt eller erforderligt med några åtgärder. Jag vill därför nu erinra om detta och påvisa, vart det leder med detta system.

Jag kan ju, som jag tidigare en gång gjort, ta siffrorna ifrån 1928 års fastighetstaxering. Vid 1928 års fastighetstaxering var fastighetsvärdet här i Stockholm 3,720 miljoner kronor. Antalet rum och övriga lokaler var 508,000. Om man nu räknar med ett värde av 3,500 kronor per rum eller lokal — detta värde är taget högt i överkant — erhåller man ett värde på 1,778 miljoner kronor. Drager man denna summa ifrån taxeringsvärdet, 3,720 miljoner kronor, återstår ett belopp av 1,942 miljoner kronor. Vad är det för värde, som ligger över i det här fallet? Jo, det är det tomt- och jobbarvärde, som uppstått, när man har jobbat upp 1850-, 60- och 70-talets lägenheter och andra, som byggts senare, till ett värde av 3,500 kronor per eldstad, d. v. s. det värde, som de nybyggda eldstäderna representera. Och när man har jobbat upp alla gamla fastigheter till detta värde, återstår ändå enligt taxeringarna ett övertvärde av 1,942 miljoner kronor. De gamla fastigheterna ha uppförts med timlöner på i vissa fall 25 och 30 öre och med motsvarande materialpriser. Om man nu beräknar 6 % ränta på detta övertvärde betyder det, att fastighetsägarna taga ut en beskattning av hyresgästerna på 116½ miljon kronor årligen. Det är alltså hyresgästerna, som få betala detta övertvärde på ett sådant sätt. Samma år som dessa beräkningar äro gjorda betalades i kommunalskatt här i Stockholm till den kyrkliga och borgerliga kommunen för fast egendom och inkomst jämte kommunal progressivskatt inte fullt 68 miljoner kronor. Alltså, 68 miljoner uppgå alla dessa skatter till, medan det övertvärde, som hyresgästerna få betala i form av hyror, uppgår till 116½ miljoner kronor per år. Gör man en sådan beräkning, bör det stå klart för var och en, att det är nödvändigt att åstadkomma något på detta område. Trots detta förefaller det emellertid, som om utskottet icke ansåge det erforderligt att man vidtager några sådana åtgärder. Denna tomtvärde- och fastighetsstegring, som hyresgästerna i sista hand få betala, är av den beskaffenhet,

Ang. vissa bostadsfrågor. (Forts.)
att man redan för 20, 30 år sedan ifrån liberalt håll riktade uppmärksamheten på denna fråga. Om jag inte minns fel, gjordes för omkring 15 år sedan en fullständig utredning om vilka åtgärder, som man skulle kunna vidtaga, men så sjönk den i glömskans hav, och nu måste naturligtvis, om man vill vidtaga några åtgärder, en ny utredning föregå dessa.

Detta var ett enda avsnitt av det, som berörts i motionen. Många andra sådana skulle kunna framföras. Jag vill bara peka på den fördyring av bostadsbyggandet, som uppstår genom att man har alla möjliga rigorösa bestämmelser som hindra byggnadsverksamheten. Vid behandlingen av detta ärende 1932 pekade jag på, att i den ena staden duger det att uppföra ett stenhus med 2-stens mur, medan det i en annan stad skall vara 2 $\frac{1}{2}$ eller 3. I den ena staden går det att uppföra mindre hus med 1-stens mur, medan det i en annan stad skall vara 1 $\frac{1}{2}$ o. s. v. Alla dessa bestämmelser, som hindra att man förser folket med goda och sunda bostäder, borde givetvis avlägsnas, så att man kan få fram bästa möjliga resultat. Vidare vore det väl av intresse åtminstone för utskottets socialdemokrater att få fram en ordentlig utredning om, vad hyresgästerna få betala på grund av den fria och ohejdade spekulationen i markvärden och fastighetsvärden. Men ingenting av detta ha de observerat, trots att det är en av de största beskattningarna av hyresgästerna i städer och industrisamhällen. Ingenting av detta har man observerat utan nöjt sig med att avfärda det hela och avstyrka motionen.

Jag kan, som sagt, inte förstå den sinnesändring, som inträtt hos utskottets socialdemokrater sedan 1932, då de åtminstone reserverade sig för åtgärder i denna riktning. På vissa områden har man igångsatt utredning, och nu, när man har sett, att det varit behövt, borde man ha gått in för detta åtminstone på de viktigaste återstående områdena. Dit hör naturligtvis denna uppskörtning genom tomt- och fastighetsvärdenas stegring, där man borde göra en ordentlig undersökning och befria hyresgästerna från alla dessa övervärden, som de nu få betala så betydande summor för per år, som jag nyss antydde, så att denna summa för Stockholms hyresgäster är nära nog det dubbla emot samtliga skatter till den kyrkliga och borgerliga kommunen.

Det är mot bakgrunden av detta, som vi framfört denna motion, och det är det, som motiverar att någonting göres. Det som bör göras skall göras fort, så att man inte får fortsätta med denna utsugning. Det är därför, som jag inte kan anse annat än att alla skäl tala för ett beslut i motionens riktning, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den föreliggande motionen.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag har ingenting att tillägga till den motivering, som utskottet anfört för sitt avstyrkande av motionen.

Herr Ström framhåller visserligen, att det 1932, då en liknande motion väcktes och då utskottet anförde ungefär samma synpunkter som nu, förelåg en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Men sedan 1932, då vi behandlade denna fråga, har dock åtskilligt inträffat, som utskottet nu pekar på. Man har nämligen tillsatt inte mindre än tre olika utredningar, som ha att syssla med olika avsnitt av denna stora fråga, nämligen bostadsproduktionssakkunniga av 1932, den bostadssociala utredningen av 1933 och 1934 års byggnadsindustrisakkunniga.

Nu har herr Ström och hans medmotionärer i sin motion upptagit inte bara de problem, som han här berört, utan även dessa, som redan äro föremål för utredning och som föranlett vissa av riksdagen antagna förslag. Herr Ström pekade emellertid på några andra frågor, som ännu icke varit eller äro föremål för utredning, och som han menade att utskottet borde kunnat ansluta

Ang. vissa bostadsfrågor. (Forts.)

sig till. Jag skulle då vilja ge herr Ström det rådet, att han i sina motioner i riksdagen begränsar sig till de ärenden, som icke redan äro föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Hade han gjort det i den föreliggande motionen, är det ju möjligt att den fått en annan behandling i utskottet, i varje fall är det troligt att det förelegat åtminstone en reservation av utskottets socialdemokrater.

När vi således avstyrkt denna motion, ha vi emellertid icke därmed velat säga, att det icke kan föreligga missförhållanden på detta område, som kunna behöva uppmärksammas. Men vi tro, att man icke befrämjar frågornas lösning, därest man igångsätter sådana här allomfattande utredningar. Vi ha ju varit i tillfälle att observera, att man uppnår bättre resultat genom de delutredningar som förekommit, och vi tro vidare, att om man fullföljer denna metod, skall man kunna åstadkomma goda resultat även i de avseenden, där herr Ström och andra mena, att det för närvarande föreligger behov av ett ingripande.

Jag ber med dessa korta erinringar, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Den motivering, som herr Lindberg i Umeå anför, är ju något egendomlig, det måste jag säga. Huvudargumentet i avstyrkandet 1932 var, att allt för vittutsvävande utredningar skulle för lång tid undanskymma möjligheten att komma fram till några praktiska resultat. Motiveringen 1935 är precis densamma. Men 1932 reserverade sig herr Lindberg emot denna motivering och ansåg, att det inte var någon fara med sådana vittutsvävande utredningar, och 1935, då det kan konstateras, att utredningen icke skulle bli så vittutsvävande, därför att man på tre punkter har igångsatt vissa utredningar, säger herr Lindberg och hans kamrater i utskottet, att då är det allt för vittutsvävande utredningar. Alltså, när man tar bort tre punkter i ett utredningsförslag, så anser herr Lindberg att det är för vittutsvävande, men när dessa voro kvar 1932, var det inte för vittutsvävande, utan då kunde herr Lindberg reservera sig till förmån för denna utredning. Den logiken kan jag inte begripa, och jag tror heller inte, att det är den verkliga anledningen till den förändrade inställningen till frågan.

Sedan måste jag för min del säga, att visserligen pågingo de tre utredningar, som jag här pekat på och som man igångsatt efter 1932, när vi väckte vår motion, men de beröra inte samtliga de problem, som borde medtagas även på dessa områden. Beträffande bostadsproduktionsakkunniga vet jag detta på grund av den erfarenhet, som jag har, och beträffande bostadssociala utredningen är förhållandet detsamma. Alltså finns det åtskilliga problem berörande denna fråga vid sidan av dessa, som ännu icke blivit föremål för någon utredning.

När sedan herr Lindberg säger, att jag endast pekade på en sak, så var ju detta för att begränsa diskussionen. Men jag kan ju nu peka på en annan mycket viktig sak, nämligen ordnandet av egnahems krediten. Det framställes i motionen krav på statens medverkan för lösandet av denna fråga, som vi kunna konstatera och som egnahemsbyggarna i allmänhet i städer och industrisamhällen kunna konstatera icke är löst genom bostadskreditkassan. Det har konstaterats i båda motionerna, tror jag, och framför allt har det tryckts på dessa saker här.

För de goda råd, som herr Lindberg gav, har jag vidare anledning att tacka. Men jag måste säga, att jag har ingen anledning att begränsa mig på sådant sätt, att man inte tar med de frågor, som måste tagas med, om det skall bli

Ang. vissa bostadsfrågor. (Forts.)
en allsidig utredning av denna fråga. De måste komma med, och det är därför jag påpekat dessa saker i min motion. Det är detta, som gör, att jag fasthåller vid, att man måste taga med alla saker för att få bukt med problemet. Visserligen är det en viktig fråga denna om tomtvärdstegring och fastighetsvärdstegring, ty det betyder hundratals miljoner kronor i utgift per år för hyresgästerna. Det är det centrala och viktiga i frågan. Och det är en fråga, som borde intressera ej endast städernas representanter och arbetarna och hyresgästerna utan lika mycket landsbygdens folk, därför att de dyra hyrorna i städerna medföra, att exempelvis omkostnaderna för försäljning av varor där äro mycket större än de annars behöfve vara. Vi kunna se på vilka oerhörda butikshyror som utgå exempelvis i Stockholm. Vilka få betala dem? Jo, kunderna. Kunderna utgöras till en del åtminstone av landsbygdens folk. Och så är det väl i de flesta industrisamhällen, där handel bedrivs. Det är alltså inte, som man tidigare velat göra gällande, en speciell stadsfråga utan en fråga för hela landets befolkning, om fastighetsägare, fastighetsjobbare och tomtjobbare i fortsättningen skola få pressa ut hundratals miljoner kronor genom uppdrivande av dessa värden.

Jag vill erinra om, att år 1932 gjorde professor Brisman en utredning om de förhållanden, som då rådde. Och han påpekade, att för var och en, som flyttar in till Stockholm, skulle fastighetsvärdet ökas med mellan 1,500 och 3,000 kronor. Jag vet ej, vad han byggde sina beräkningar på, men det skulle ju betyda, att inflyttningen av en familj på 6 personer skulle öka värdet till ett belopp mellan 9,000 och 18,000 kronor. Och det kunna vi konstatera, hur värdena springa i höjden, genom att följa utvecklingen. Det är Stockholm ett skolexempel på, ett sådant skolexempel, som borde lära oss att i tid taga hand om dessa saker och se till att få en ändring. Och när denna fråga för 25 år sedan var aktuell, så att man då försökte göra något, förvånar det mig, att ett enhälligt utskott vid 1935 års riksdag går på avslag, när man kräver utredning om dessa viktiga och centrala frågor.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Ja, jag nödgas säga till herr Ström, att han gör sig skyldig till ett fullkomligt misstag, när han tror, att socialdemokraterna i fjärde tillfälliga utskottet år 1932 voro med om att tillstyrka en utredning, som skulle inbegripa en hel rad av problem, som redan voro föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Det är däremot vad herr Ström åsyftar med sin motion vid årets riksdag.

När herr Ström vidare förmodar, att det icke varit de i utlåtandet angivna skälen utan något annat, som skulle motiverat utskottets avstyrkande, vill jag säga, att om också herr Ström själv tror, att den omständigheten, att han är motionär, kunnat vara tillräcklig anledning för utskottet att avstyrka motionen och om möjligen även någon annan ledamot av kammaren har samma uppfattning, vågar jag försäkra, att det för utskottet icke varit den avgörande synpunkten.

Herr Ström: Herr talman! När det nu har påpekats från herr Lindbergs sida, att en del problem, som åberopas i motionen, i sin helhet — jag förmodar han åsyftar detta — äro föremål för utredning, vore det angeläget få reda på vilka av dessa som i sin helhet äro föremål för sådan utredning. Mig veterligt finnes inget av de problem, som pekas på i motionen, vara sådant, att det i sin helhet är föremål för utredning, och det är just därför vi yrkat på att man skulle utvidga de utredningar, som möjligen äro vidtagna på någon detaljpunkt, såsom jag tidigare påvisat. Det är för oss det centrala.

Ang. vissa bostadsfrågor. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmanen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Ström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till studielånefonden jämte två i ämnet väckta motioner.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

§ 19.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Södergård	under	5	dagar	fr. o. m. den	1	mars,
» <i>Werner</i> i Hultsfred	»	6	»	»	28	febr.,
» <i>Pettersson</i> i Dahl	»	5	»	»	28	»
» <i>Heiding</i>	»	6	»	»	28	»
» <i>Henrikson</i>	»	2	»	»	28	»
» <i>Eriksson</i> i Toftered	»	8	»	»	28	»
» <i>Niklasson</i>	»	4	»	»	1	mars,
» <i>Nilsson</i> i Karlstad	»	3	»	»	2	»
» <i>Mattsson</i>	»	3	»	»	28	febr.,
» <i>Magnusson</i> i Kalmar	»	4	»	»	1	mars,
» <i>Bengtsson</i> i Norup	»	3	»	»	2	»
» <i>Brännström</i> i Skellefteå	»	5	»	»	2	»
» <i>Andersson</i> i Prästbol	»	3	»	»	3	»
» <i>Persson</i> i Fritorp	»	7	»	»	28	febr.,
» <i>Bergström</i>	»	6	»	»	28	»
» <i>Olsson</i> i Staxäng	»	4	»	»	2	mars,

herr <i>Hansson</i> i Hönö	under	5 dagar	fr. o. m.	den	2 mars,
› <i>Magnusson</i> i Skövde	›	2	›	›	28 febr.,
› <i>Osberg</i>	›	5	›	›	28
› <i>Herou</i>	›	5	›	›	28
› <i>Andersson</i> i Ovanmyra	›	5	›	›	2 mars,
› <i>Aronson</i>	›	4	›	›	2
› <i>Anderson</i> i Norrköping	›	4	›	›	2
› <i>Andersson</i> i Rasjön	›	3	›	›	2
› <i>Andersson</i> i Dunker	›	5	›	›	1
› förste vice talmannen <i>Magnusson</i>	›	6	›	›	4
› <i>Persson</i> i Undersvik	›	5	›	›	1
› <i>Olsson</i> i Blädinge	›	3	›	›	4

och

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.